

Krizový plán

postupu školy při výskytu rizikových forem chování dětí

školní rok 2023/2024

**ZÁKLADNÍ
ŠKOLA
SVITAVY**

T. G. Masaryka 27

odpovědný garant Krizového plánu:

Bc. Vendula Kolísková,
školní metodička prevence

Naše škola se snaží nežádoucím chování žáků předcházet. Prevence je realizována nejen v rámci vyučování, ale i formou projektových dní, formou preventivních programů externích spolupracujících organizací aj. Zaměřujeme se na předcházení rozvoje rizik, která by mohla směřovat k přestupkům či trestným činům. Zaznamená-li škola nějaké rizikové chování u žáků, řeší jej podle postupů, které shrnuje tento dokument – krizový plán školy. Krizový plán školy je součástí Minimálního preventivního programu.

Krizový plán školy vychází z těchto dokumentů:

- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 21291/2010-28
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č. j. 14423/99-22
- Metodický pokyn ministra školství k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 28275/2000-22
- Metodický pokyn k jednotnému uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č. j. 10194/2002-14
- Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci zneužívání návykových látek ve školách a školských zařízeních, č. j. 16227/96-22
- Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu, č. j. 11696/2004-24
- Závazný pokyn policejního Prezidenta č. 8/2001 č. 4/200 o vstupu Policie ČR do škol

Opírá se o tyto zákony:

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociální a právní ochraně dětí
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Zákon č. 140/1967 Sb., Trestní zákon
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách

Obsah

Návykové látky (NL).....	2
Poruchy příjmu potravy.....	2
Alkohol.....	2
Syndrom týraného dítěte (CAN).....	2
Domácí násilí.....	2
Školní šikana.....	2
Kyberšikana.....	2
Rasismus/Xenofobie/Extremismus/Homofobie.....	2
Vandalismus.....	2
Záškoláctví.....	2
Podvod.....	2
Krádeže.....	2
Tabákové výrobky, výrobky určené ke kouření a nikotinové sáčky.....	2
Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí.....	2
Netolismus.....	2
Sebepoškozování.....	2
Rizikové sexuální chování.....	2
Prevence vzniku problémových situací týkajících se žáků s PAS.....	2
Psychická krize/duševní onemocnění žáka.....	2
Sebevražedné chování.....	2
Úraz.....	2

Návykové látky (NL)

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření a propagace NL, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém by k tomu docházelo. Zakázáno je rovněž navádění k užívání těchto látek. Distribuce NL je považována za protiprávní jednání, může být kvalifikována jako trestný čin, množství látky není rozhodující. Přechovávání NL je také protiprávní jednání, může být kvalifikováno jako přestupek nebo jako trestný čin.

Konzumace NL ve škole

1. V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci NL v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je nutné mu v další konzumaci NL zabránit.
2. Návykovou látku je třeba žákovi odebrat a zajistit ji, aby nemohl v konzumaci pokračovat. O události sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka (datum, místo, čas, jméno žáka, popis situace a způsob řešení). Tento záznam založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy.
3. V případě podezření, že je žák pod vlivem NL (poruchy rovnováhy, změny chování, agresivita ...), zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a přivolá lékařskou službu první pomoci (RZS – tel. č. 155).
4. Škola vyrozumí o události ihned zákonného zástupce nezletilého žáka, popř. rodiče nebo jinou blízkou osobu zletilého žáka. V případě, že žák nebyl předán RZS k hospitalizaci, vyzve zákonného zástupce, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
5. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně-právní ochrany dětí a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany dětí vyžadovat pomoc.
6. Škola splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
7. V případě uživatelova zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
8. Z konzumace NL ve škole je třeba vyvodit opatření stanovené školním řádem. Nicméně je nutné rozlišovat distributora od uživatele. Uživatel je rizikový pouze sobě, distributor může ohrozit okolí. Distribuce a svádění jiných ke zneužívání návykové látky je trestným činem, užívání NL je porušením školního řádu.

Distribuce NL ve škole

1. Jestliže má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci NL, musí o této skutečnosti škola vždy vyrozumět místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu.
2. Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností.
3. Pokud v rámci tohoto podezření zajistí pracovníci školy nějakou látku, postupují způsobem popsáním níže (viz nález NL ve škole).

Nález NL ve škole

A. V případě, kdy pracovníci školy naleznou v prostorách školy látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

1. Látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
2. O nález ihned uvědomí vedení školy spolu s písemným záznamem.
3. O nález vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.
4. V případě časové překážky na straně Policie se z praktických důvodů doporučuje za přítomnosti dalšího pracovníka školy s použitím gumových/latexových rukavic vložit látku do obálky, napsat datum, čas a místo nález. Obálku přelepit, přelep opatřit razítkem školy a svým podpisem a uschovat do školního trezoru. Zajištěnou látku následně předat Policii ČR.

B. V případě, kdy pracovníci školy zadrží u některého žáka látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

1. Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
2. O nález ihned uvědomí vedení školy.
3. O nález sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nález a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo jiná pověřená osoba.
4. O nález vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a

informuje zákonného zástupce nezletilého žáka.

1. V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem přivolanému lékaři, který se dostaví v případě, že to vyžaduje zdravotní stav žáka. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady NL jsou známy protilátky, které odstraní nebo zmírní akutní účinek NL. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR.

C.V případě, kdy pracovníci školy mají důvodné podezření, že některý ze žáků má NL u sebe, postupují takto:

1. Jedná se o důvodné podezření ze spáchání trestného činu, resp. provinění v případě nezletilých osob, nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.
2. Bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkonzultují s ní další postup a informují zákonného zástupce nezletilého žáka.
3. Žáka je nutné mít do příjezdu Policie ČR izolovaného od ostatních žáků, ale zásadně pod dohledem. U žáka v žádném případě neprovádějí osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věcí.

D. V případě podezření, že žák opakovaně zneužívá návykovou látku v mimoškolním prostředí, postupuje pedagogický pracovník takto:

1. Třídní učitel, výchovný poradce nebo školní metodik prevence provede individuální rozhovor se žákem při zachování pedagogického taktu, diskrétnosti a mlčenlivosti.
2. V případě, že žák přizná zneužívání návykové látky nebo nepřizná, ale z projevů jeho chování a případně z rozhovoru se spolužáky bude mít učitel důvodné podezření, že žák návykovou látku užívá, poskytne mu učitel informace o možnostech odborné pomoci při řešení jeho situace.
3. Učitel vyrozumí o svém podezření a důvodech svého podezření zákonného zástupce žáka. V případě jeho zájmu mu poskytne informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
4. Škola splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dětí, sdělí skutečnosti, které nasvědčují tomu, že žák požívá návykové látky. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.

První pomoc při užití drogy

Je dobré vědět, že:

Opiáty (heroin, braun, morfium) působí tlumivě (zpomalené dýchání, motorika), v kombinaci s alkoholem nebo při předávkování pak intoxikovaný upadá do spánku, který může přejít v kóma, následně ve smrt (v důsledku zástavy dechu a krevního oběhu).

Stimulační drogy (pervitin, amfetamin, kokain, extáze) vyvolávají spíše neklid, chování po předávkování je častokrát chaotické, bezúčelové, objevují se masivní pocity strachu a úzkosti, často může docházet ke krátkodobým stavům bezvědomí.

Halucinogeny (lysohlávky, LSD, durman, hašiš) jsou ve svých účincích velmi nepředvídatelné. Při předávkování nastávají halucinace (zrakové, sluchové, čichové), které může intoxikovaný vnímat pozitivně, ale často se stává, že v důsledku ztráty kontaktu s realitou a prohloubením halucinací dochází k negativním pocitům, objevují se hlavně úzkost a panický strach.

Psychologická první pomoc při nezvládnutí průběhu intoxikace po požití některého z halucinogenů či jiných drog

1. Zamezit dalšímu požití drogy, pokud možno zjistit její druh (popř. zda neužil nějakou další drogu).
2. Nenechat intoxikovanou osobu prochládnout.
3. Zajistit dostatek tekutin (avšak řídit se přáním intoxikovaného, do ničeho ho nenutit).
4. V žádném případě nenechat intoxikovaného ani na okamžik o samotě! Snažit se zabránit zranění či úmyslnému sebepoškození (v důsledku bouřlivého psychického prožívání může dojít až k pokusům o sebevraždu).
5. Chovat se klidně, maximálně přirozeně a nenuceně.
6. Co nejvíce s intoxikovaným hovořit, nenechat ho „propadnout se“ do vnitřních prožitků; neustále jej vracet zpět do reality a ujišťovat ho, že vše nepříjemné brzy pomine. Je dobré s ním chodit, opláchnout obličej studenou vodou.
7. Veškerá komunikace (verbální i neverbální) musí být jasná a jednoduchá. Měla by reagovat co nejvíce na aktuální stav a požadavky intoxikovaného.
8. V přítomnosti intoxikovaného nehovořit s žádnou jinou osobou tak, aby tomu nemohl intoxikovaný porozumět (mohl by nabýt dojmu, že se něco děje „za jeho zády“, což by mohlo vést k prohloubení úzkosti).
9. Snažit se stále projevovat blízkost a sounáležitost (ne lítost!), zejména při úzkostných či depresivních stavech.
10. V žádném případě nepřipomínat intoxikovanému jeho minulé nebo současné osobní

problémy.

První pomoc při předávkování

Příznaky předávkování:

- ztráta barvy v obličeji,
- problémy s motorikou (potíže pohybovat se a stát),
- obtížná artikulace, neschopnost mluvit,
- nepřekonatelná únava, usínání za chůze,
- nevolnost, zvracení,
- ztráta vědomí.

Postup při zjištění, že se žák předávkoval

1. Snažit se ho udržet při vědomí (mluvením, chozením...).
2. Pokud ztratí vědomí → zkusit ho profackovat, štípnout, postříkat studenou vodou.
3. Pokud se neprobral → zjistit, zda dýchá (přiložením dlaně, zrcátka či kovového lesklého předmětu před ústa; známkou zástavy dechu může být i promodráání okrajových částí těla, špičky nosu, okrajů ušních boltců).
4. Pokud postižený dýchá → uložit ho do zotavovací polohy a volat 155.
5. Pokud nedýchá → volat 155 a začít s masáží srdce.

Poruchy příjmu potravy

Tato onemocnění mohou být různého druhu, mají mnohé společné rysy, především poruchy myšlení a jednání ve vztahu k jídlu a k proporcím vlastního těla.

Pro nemocné **mentální anorexií** je typický chorobný strach z tloustnutí, omezování až odmítání jídla (chybí však pocit uspokojení z hmotnostního úbytku), které vede ke ztrátě chuti k jídlu a pocitu hladu, používání různých podpůrných prostředků ke snížení váhy (projímadla, zvýšená fyzická zátěž apod.), narušené je vnímání vlastního tělesného schématu (myslí si, že jsou tlustší, než objektivně jsou).

Pro nemocné **mentální bulimií** je charakteristická rychlá konzumace velkého množství potravy v malých časových intervalech, která je ukončena úmyslně vyvolávaným zvracením.

Časté jsou hmotnostní výkyvy větší než 5 kg, způsobené střídáním stavů přejídání a hladovění. Objevuje se také depresivní nálada a sebeodsuzování. Neustálé zabývání se jídlem (jeho nakupováním, konzumací a zvracením) vede v důsledku k narušení dosavadních sociálních kontaktů.

Příčiny těchto onemocnění jsou jak individuální (typické rysy osobnosti – např. přehnaná touha po dokonalosti, zvýšená sebekontrola, snaha přizpůsobit se očekávání druhých, chudší vyjadřování emocí, obava z přijetí sekundárních pohlavních znaků a vlastní sexuality), tak rodinné a sociokulturní. Ze sociokulturních vlivů vystupuje do popředí touha po štíhlosti determinovaná módními trendy. V prototypu úspěšného a zdravého člověka, který je prezentován médií, je téměř vždy obsažen aspekt štíhlého těla. Velice snadno potom vzniká dojem, že štíhlý = krásný, zdravý, mladý, oblíbený, úspěšný. Mezi rodinné faktory ovlivňující vznik onemocnění patří především výchova orientovaná na výkon nebo výchova nadměrně ochraňující, kontrolující, problematický vztah mezi rodiči, nedostatečná schopnost členů rodiny vyjadřovat přímo emoce, přehnaná zaměřenost jednoho nebo obou rodičů na tělesnou hmotnost (jídlo a jeho omezování je doma častým tématem). Navenek působí tyto rodiny jako stabilní, obtíže se objevují až v období, kdy dítě dospívá a začne se od rodiny osamostatňovat.

Léčba nemocných s poruchami příjmu potravy je obtížná a zdoluhavá, výjimkou není chronický průběh onemocnění a asi 10 % onemocnění končí smrtelně. Nejčastější formou léčby je hospitalizace, obvykle na psychiatrickém oddělení. Cílem léčby by však neměl být pouze váhový přírůstek, ale změna prožívání. Nezbytná je také terapeutická práce s celou rodinou.

Jak předcházet vzniku poruch příjmu potravy u dětí

- Neodměňujte dítě pomocí jídla, místo sladkostí můžete nabídnout za odměnu jiné věci nebo činnosti.
- Nenuťte dítě vždy dojíst vše, co je na talíři. Učte ho, že množství jídla, které sní, závisí především na jeho potřebách a pocitech hladu či sytosti, a ne na úsudku někoho jiného.
- Zamyslete se nad tím, jak tělesná hmotnost ovlivňuje vaše sebevědomí a vztah k vlastnímu tělu. Poučte děti o základních sexuálních rozdílech, fyzickém vývoji a různých tělesných typech a také o tom, jak škodlivé může být vytváření předsudků.
- Vyvarujte se výroků typu: „Když zhubneš, budeme tě mít víc rádi.“ „Nejez moc, budeš se víc podobat modelkám z časopisů.“ „Snaž se vejít do užších šatů ...apod.
- Naučte se povídat si s dětmi o následujícím:

- jak je nebezpečné držet diety
- jak je důležité jíst pestrou a vyváženou stravu v pravidelných denních dávkách
- Vyhybejte se rozdělování jídel na dobrá a bezpečná – tzn. netučná a nízkokalorická a špatná a nebezpečná – tzn. tučná nebo vysokokalorická. Snažte se být dobrým vzorem pro své dítě v oblasti stravování, cvičení a přijímání sebe sama.
- Dbejte na to, aby oblečení dítěte bylo pohodlné a nezdůrazňovalo nedostatky jeho postavy.
- Pomozte dětem bránit se vlivu médií propagujících tělesnou krásu spojenou s vyhublostí. Nejen štíhlé tělo může být přitažlivé a krásné.
- Poučte chlapce o tom, jak důležité a mocné jsou jejich názory na ženskou krásu a jaký mohou mít jejich výroky vliv na dívčí sebevědomí.
- Povzbudte děti k tomu, aby byly aktivní pro radost a nezabývaly se zbytečně počtem přijatých a vydaných kalorií (samozřejmě pokud to není doporučeno lékařem ze zdravotních důvodů).
- Snažte se zvýšit sebedůvěru dětí i v jiných oblastech, než je fyzický vzhled (škola, sport, kultura, koníčky). Dávejte stejnou šanci, možnosti a povzbuzení dětem obou pohlaví. Kladné přijímání sebe sama je nejlepším lékem proti nesmyslným dietám a špatným stravovacím návykům.

Doporučený postup při zjištění PPP

1. Vhodná je včasná intervence u rizikových jedinců (rychle zhubnul, zvrací s jakoukoli argumentací, nepřiměřeně cvičí), informovat třídního učitele, výchovného poradce, metodika prevence a následně třídní učitel informuje rodiče.
2. Pokud žák není aktuálně ohrožen závažným sebezraněním, jsou osloveni zákonní zástupci žáka a jsou jim předány kontakty na dostupné psychiatrické či psychologické ambulance či krizová centra, která mohou dále pomoci situaci řešit. Je třeba snažit se navázat systematickou dlouhodobou spolupráci mezi rodinou a školou.
3. V případě poruch příjmu potravy je vhodné vyrozumět nejen rodiče, ale také pediatra, a to vždy, když dítě výrazněji zhubne, opakovaně bylo přistiženo, že zvrací (stačí informace od vrstevníků). Rodiče je vhodné informovat, i když dítě nechodí do školní jídelny.
4. Dítě a rodinu je třeba motivovat k návštěvě specialisty (psychiatrické a psychologické ambulance, krizová centra, linky důvěry).
5. Učitel není terapeut, zprostředkuje ale dítěti a rodině zpětnou vazbu o některých jídelních zvyklostech, může pomoci předcházet šikaně pro fyzický vzhled a výkon (zejména učitelé tělocviku), doporučit, popř. zprostředkovat kontakt se školním psychologem, psychologem nebo lékařem (nejlépe specializované pracoviště).

Alkohol

Prodej alkoholu osobám mladším 18 let je v ČR zakázán. Zakázáno je rovněž osobám mladším 18 let alkohol nabízet, anebo je v konzumaci alkoholu podporovat. Podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let může být trestním činem nebo přestupkem. Školním řádem je stanoven zákaz užívání alkoholu v prostorách školy a na všech akcích pořádaných školou. Za nebezpečné a protiprávní jednání je rovněž považováno navádění jiných žáků k užívání alkoholických nápojů.

Postup při přistižení žáka při konzumaci alkoholu ve škole

1. Je-li žák ve škole či na školní akci přistižen při konzumaci alkoholu, je nutné mu v další konzumaci zabránit.
2. Alkohol je třeba žákovi zabavit a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
3. Podle závažnosti momentálního stavu žáka pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí (bezprostřední ohrožení na zdraví a životě).
4. V případě, kdy je žák pod vlivem alkoholu do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.
5. Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka, který založí výchovný poradce do své agendy a vyrozumí vedení školy.
6. V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka neprodleně vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
7. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dítěte obce s rozšířenou pravomocí a vyčká jeho pokynů.
8. Zákonnému zástupci ohlásí škola písemnou formou skutečnost, že žák konzumoval alkohol ve škole i v případě, kdy je žák výuky schopen.
9. Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně právní ochrany dítěte § 10 odst. 4 písmeno g) zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.
10. V případě uživatele zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola potřebné informace o možnosti odborné pomoci při řešení takové situace.

11. Z přinesení a konzumace alkoholu ve škole jsou pro žáka vyvozeny výchovná opatření.

Postup při nálezů alkoholu ve škole nebo na akcích pořádaných školou (lyžařský výcvik, exkurze, školní výlety ...)

V případě, kdy pracovníci školy naleznou v prostorách školy nebo na akcích pořádaných školou alkohol, postupují následovně:

1. Tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění chemické struktury.
2. O nálezů ihned uvědomí vedení školy.
3. Nalezenou tekutinu uloží u vedení školy pro případ usvědčujícího důkazu.
4. Zpracují stručný zápis o události.

Postup v případě, kdy pracovníci školy zadrží u některého žáka alkohol

1. O nálezů ihned uvědomí vedení školy.
2. O nálezů vyrozumí zákonného zástupce žáka, jedná-li se o opakovaný nález u téhož žáka i orgán sociálně právní ochrany dítěte.
3. O nálezů sepiší stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol nalezen. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen ředitel školy nebo jeho zástupce/kyně, případně výchovná poradkyně, metodik prevence. Zápis o události založí výchovná poradkyně do své agendy.
4. V případě podezření, že alkohol obsahuje i jiné příměsi a žák je intoxikovaný, je i zajištěná tekutina předána přivolanému lékaři.
5. Tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění chemické struktury.

Syndrom týraného dítěte (CAN)

Typ rizikového chování

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (**CAN** – Child Abuse and Neglect). Jde o jakoukoliv formu týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, která je pro naši společnost nepřijatelná. Dítě nejčastěji poškozují jeho rodiče a další členové rodiny, pokud jsou k dítěti

necitliví a bezohlední a pokud je podřizují nebo využívají k uspokojení vlastních potřeb. Takové chování můžeme chápat jako zneužití fyzické síly nebo psychické nadřazenosti a moci dospělého nad podřízenýma závislým dítětem.

Změny v chování dítěte:

- celková stísněnost a nezájem o dění kolem
- zvýšená opatrnost v kontaktu s dospělými
- úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních dospělých osob nebo v situaci, kdy je dítě s dospělým samo
- vyhýbání se školním a mimoškolním aktivitám
- nápadně lhostejné postoje, výroky typu „mně je to jedno“
- agresivní napadání a šikanování vrstevníků
- zvýšená citová dráždivost a agresivní projevy na sebemenší podněty
- potíže se soustředěním a zhoršení prospěchu ve škole
- váhání s odchodem domů po vyučování
- neomluvené absence ve škole
- odmítání jídla nebo přejídání
- sebepoškozování
- útěky z domova

Známky na těle dítěte:

- opakovaná zranění včetně zlomenin
- modřiny
- řezné rány
- otoky částí těla, například rtů, tváří, zápěstí
- stopy po svazování
- otisky různých předmětů na těle
- natrhnutí ucha
- otisky dlaně a prstů
- stopy po opaření nebo popálení cigaretou

Některé známky zanedbávání:

- trvalý hlad
- podvýživa
- chudá slovní zásoba
- špatná hygiena
- zkažené zuby a časté záněty dásní

- dítě není očkováno proti nemocím
- nevhodné oblečení vzhledem k počasí
- nedostatek dohledu – dítě je večer doma samo, venku pobývá dlouho do tmy a bez dozoru apod.
- vyčerpanost, přepracovanost
- s dítětem se nikdo neučí, nezajímá se o jeho školní povinnosti
- vyhození z domova

Některé projevy zanedbávaného dítěte:

- má chudé nebo velmi špatné vztahy se zákonnými zástupci
- touží po citu a pozornosti jakéhokoliv dospělého (nedělá rozdíly mezi blízkými a cizími lidmi, vrhá se k cizím dospělým, odešlo by s nimi)
- je neobvykle unavené až apatické, někdy naopak nezvládnutelné
- všechno jí hltavě a hladově
- chodí za školu nebo do ní chodí pozdě
- má potíže s učením
- zdráhá se odcházet domů
- houpá se, cucá věci nebo prsty, kýve hlavou
- žebrá o jídlo, peníze nebo jiné věci

U každého podezření o výskytu daného jevu musí být vždy informován ředitel školy/školního zařízení.

Kdo řeší + s kým spolupracuje

Školní metodik prevence s výchovným poradcem, případně školním psychologem, třídním učitelem, se školským poradenským zařízením, pediatrem, orgánem sociálně právní ochrany dítěte.

Legislativní rámec

- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník v paragrafech 364 až 368 stanovuje povinnosti, které má každá fyzická osoba v případě podněcování, schvalování, nadržování, nepřekažení a neoznámení trestného činu.
- Paragrafy se vztahují na celou škálu trestných činů, oblast násilných činů páchaných na dětech a na týrání dítěte nevyjímaje.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí chrání učitele při jeho postupu na ochranu práv dítěte. Je zde přímo vyzýván k tomu, aby v případě podezření na týrání žáka kontaktoval odborníky. Učitelé by se tedy neměli obávat, že udělají kroky, které

budou mimo jejich kompetenci.

To, aby se pokusili týranému dítěti co nejúčinněji pomoci, se tak stává nejen součástí zákonné povinnosti, ale i jejich profesionality. Tento zákon navíc výslovně určuje jako povinnost různým institucím, mimo jiné i škole a školskému zařízení, nahlásit případ ohrožení zdraví nebo života dítěte, a to i tehdy, když se objeví pouze podezření na trestný čin. (U fyzických osob je tento postup formulován jako právo, nikoliv jako povinnost.) Zatímco tedy u trestního zákona je potřeba vycházet z hodnověrného, tedy doloženého předpokladu, v případě zákona 359 stačí mít jen podezření.

Mám to oznámit zákonným zástupcům při podezření na zneužívání v rodině?

Je třeba postupovat v souladu s pokyny orgánů činných v trestním řízení a těmito pokyny se řídit.

Jak postupovat:

Učitel může žákovi zachránit i život

Pokud pedagog vyučuje dítě, které je pravděpodobně týráno, může sehrát klíčovou roli při zamezení dalšímu týrání – může mu pomoci zbavit ho dalšího fyzického nebo psychického týrání a může mu dokonce někdy zachránit i život.

Náhlé změny jako alarm

Prvním, co musí učitel udělat, aby mohl týranému dítěti pomoci, je vůbec všimnout si a odhalit to, že dítě nese nějaké stopy týrání. Jde jednak o změny chování žáka, jednak o fyzické známky vypovídající o násilném zacházení s dítětem. Jedním z nejčastějších signálů ukazujících na možné týrání doma je náhlé podstatné zhoršení prospěchu žáka. Dítěti začne být úplně jedno, zda dostane dobrou, nebo špatnou známku. Z veselého dítěte se často stane úzkostný žák, který je neprůbojný. Může mít zároveň nejrůznější problémy ve vztazích se spolužáky – dítě, které bylo dříve kamarádké, se začne najednou ostatních stranit, nebo se může naopak začít chovat vůči nim agresivně. U žáka se mohou projevit také nejrůznější poruchy v pravidelných návycích – spaní (do školy chodí pozdě) nebo stravování (při obědě opakovaně nedojídá). Pokud jde o tělesné známky, zvláště učitel tělocviku má jedinečnou možnost všimnout si různých modřin, odřenin či nezvyklé únavy či apatie žáka. Zvláštní kategorií jsou méně viditelné, a zároveň o to citlivější signály, které nicméně učitel může zaregistrovat. Jejich skutečná diagnostika je však již věcí odborníka. Jde například o potíže při sezení v lavici, které mohou ukazovat na poruchy zažívání nebo třeba na krev v moči.

Rozhovor s žákem je klíčový

Když učitel po zpozorování neklamných známek vzbuzujících podezření na syndrom týraného dítěte dojde k závěru, že dítěti je potřeba pomoci, měl by se vždy nejdříve pokusit navázat s žákem osobní kontakt. Nejlepší je, když se ho někde v soukromí dotáže na to, proč má například na těle modřiny nebo třeba proč v posledním době odchází ze školy jako poslední, zatímco dříve byl naopak mezi prvními, kdo pospíchali domů. Situaci prvního kontaktu mezi učitelem a žákem samozřejmě vždy zjednodušuje to, pokud vztahy mezi nimi nejsou jen striktně formální. Takovouto atmosféru lze ještě umocnit tím, že učitel nabídne žákovi nějaké pohoštění, uvaří čaj a rozhovor vede nejdříve zeširoka – nedoporučuje se při takovémto osobním rozhovoru věnovat se problému okamžitě. Předpokládá se, že rozhovor povede většinou třídní učitel. Nic by však nemělo bránit tomu, aby ho vedl i jiný učitel, který má

z nějakých důvodů s dětmi méně formální vztahy, třeba tělocvikář nebo učitel předmětu, jenž má žák obzvlášť rád a je tedy pravděpodobné, že dobře vychází i s tím, kdo ho vyučuje.

Když je dítě nedůvěřivé

Je prakticky nemožné stanovit přesnou hranici toho, kdy by měl učitel již ustoupit z role prvního kontaktu ve věci týraného dítěte a o problému informovat další instituce. Každý případ je individuální. Především v situaci, kdy se učiteli nedaří navázat komunikaci s žákem, je dobré obrátit se na pedagogicko-psychologickou poradnu. Jednou z možností je, že učitel žákovi, který se nechce se svým problémem svěřit, doporučí, aby se obrátil na Linku bezpečí. Dítě si může o svém problému po telefonu popovídat anonymně a záleží jen na něm, zda se během rozhovoru stane důvěřivějším a sdělí na sebe kontakt. A pokud se ani odborníkovi na pomyslném druhém konci telefonního drátu nepodaří dítě přimět k identifikaci, snaží se ho ještě přesvědčit, aby se obrátilo na kohokoliv, komu důvěřuje. Neměli bychom také zapomínat na ostatní žáky, mezi nimiž se týrané dítě ve škole pohybuje. Učitel by se proto měl také obrátit na jeho spolužáky nebo sourozence a zeptat se jich, zda o příčině jeho problémů nevědí něco bližšího. Vystoupení týraného dítěte z anonymity je to nejtěžší, co po něm můžeme chtít. Nepochybně to souvisí s faktem, že má totiž mluvit o tom, jak mu ubližují jeho nejbližší.

Zákonný zástupce může situaci ujasnit

Přestože je to právě zákonný zástupce, nebo jiný zákonný zástupce, kdo je pravděpodobným původcem týrání, neznamená to, že by ho měla škola z celého procesu pomoci žákovi automaticky vyřadit. Pokud si učitel pozve do školy zákonné zástupce

žáka, neočekává se, že by na ně měl hned udeřít s tím, aby mu vysvětlili, kdo u nich doma týrá jejich dítě. Učitel by měl v první fázi po rodiči chtít, aby pouze okomentoval to, jak si vysvětluje problémy, které učitel u dítěte vyzoroval. Může tak i zjistit, že skutečnou příčinou žákova neobvyklého chování je něco jiného než domácí týrání. Anebo může být zájem školy o osud žáka pro zákonného zástupce dostatečnou výstrahou k tomu, aby si uvědomil, že další ubližování dítěti bude mít pro něj vážné následky. Navíc učitel může z chování zákonného zástupce nepřímo poznat, zda v rodině k týrání nedochází. Rozumný zákonný zástupce, který svěřenému dítěti nijak neublíží, by měl naopak uvítat zájem školy, která se ho snaží upozornit na to, že jejich dítě má nějaký problém a je i ochotna mu při jeho řešení pomoci. Pokud učitel od zákonných zástupců nic nezjistí, a dítě se chová i nadále nezvykle, jde o další důvod k zapojení odborníka. Učitel se podle prvotních známek ukazujících na týrání může někdy nejdříve jen dohadovat, zda jde o situaci, kdy mu ubližují jeho blízcí, anebo se jedná o školní šikanu. Proto i rozhovor se zákonnými zástupci může pedagogovi pomoci vyloučit jednu z těchto dvou možností. Nakonec přímý kontakt učitele se zákonnými zástupci dítěte je také určitým, ale samozřejmě jen nepřímým indikátorem možného týrání – pedagog se na vlastní oči může přesvědčit z jakého sociálního prostředí dítě pochází. Může pro něj jít o překvapení tím spíše, když zákonní zástupci jinak se školou nekomunikují, nechodí na třídní schůzky.

Na řadě je odborník

Je právem každého pedagoga, aby sám zvolil postup, který považuje v daném případě za nejlepší. Tehdy, když dítě samo přizná, že je týráno, nebo když si učitel jinak potvrdí, že bylo nějak fyzicky nebo psychicky poškozeno, měl by kontaktovat odborníky. Při zjištění nějaké zdravotní újmy se však nedoporučuje kontaktovat jen lékaře. Pediatr si totiž přeje, aby dítě přišlo v doprovodu rodiče. Také do pedagogicko-psychologické poradny by mělo dítě jít spolu se zákonným zástupcem. Pokud se však škole podaří domluvit se s poradnou na kontaktu bez účasti zákonných zástupců, je považováno toto porušení pravidel za přijatelné. Prioritou je pomoci dítěti za každou cenu. V případě, že má učitel podezření na týrání žáka, situace se nezlepšuje a komunikace se zákonnými zástupci také k ničemu nevede, je nezbytné kontaktovat především OSPOD, a to podle spádové oblasti, kam škola v dané obci přínáleží, tedy podle obcí s rozšířenou působností. Na těchto úřadech je veden registr problémových rodin a je tedy možné, že po avízu školy budou sociální pracovníci hned vědět, jaké problémy jsou s danou rodinou spojeny. Pozor na skutečnost o neoznámení trestného činu a nepřeřazení trestného činu – týrání svěřené osoby dle ustanovení § 198 trestního zákoníku spadá mezi trestné činy vyjmenované jak v nepřeřazení trestného činu (§ 367 TZ) tak v neoznámení trestného činu (§368 TZ). Tím, že nekontaktuje orgány činné v trestním řízení, v případě, že už jsme se hodnověrným způsobem dozvěděli o týrání svěřené

osoby, můžeme být sami pachatelé trestných činů nepřekážení tr. činu a neoznámení tr.činu.

Základní informace – tabu zóny

Záleží opět na dané škole a učiteli, jakým způsobem zařadí do výuky problematiku nebezpečí týrání dítěte. Informace o tom, že nikdo nesmí dítěti ubližovat, jsou součástí dětských práv, se kterými by školy měly žáky seznámit. Téma týrání dítěte, zvláště pohlavního zneužívání, může škola zařadit i do sexuální výchovy a pozvat si příslušného odborníka. V každém případě by se nějakou formou děti měly v průběhu školní docházky dozvídat, kde jsou hranice, za které by neměl ani zákonný zástupce vkročit, a co dělat, pokud se dítě setká s prvními projevy týrání, zneužívání či zanedbávání. Každé dítě by se mělo co nejdříve seznámit jednak s tím, co představují takzvané tabu zóny na jeho těle, jednak by mělo vědět, na koho se obrátit a kam zavolat, pokud mu někdo začne ubližovat nebo i když má jen pochybnosti o správnosti chování svých blízkých k vlastní osobě.

Postup při podezření na sexuální zneužívání:

Sexuální zneužívání je každé nepřiměřené vystavení dítěte sexuálnímu činu nebo chování, které vede k uspokojování potřeb zneuživatele. Pohlavní zneužívání je závažným trestným činem proti lidské důstojnosti, na který se vztahuje povinnost překazit jej (v souladu s trestním zákoníkem). Překazit znamená, že zabráníte páchání nebo dokončení takového jednání (oznámit orgánům činným v trestním řízení).

Dítě se svěří osobně učiteli

1. Uvědomit si, že jde o velmi citlivou záležitost.
2. Informovat vedení školy.
3. Seznámit se zjištěnou skutečností co nejužší okruh dalších osob.
4. Pokud se zneužívání dopouští zákonný zástupce, není žádoucí informovat ho o tom, že se vám dítě svěřilo.
5. Komunikovat s dítětem – podrobnější vyšetřování nechat na psychologovi a policii.
6. Vhodně dítěti sdělit, že skutečnost musíte ohlásit na policii.
7. Ohlásit na policii a OSPOD.
8. Ocenit dítě, že za vámi přišlo a ujistit ho, že pro ně uděláte všechno, co je ve vašich silách.
9. Jestliže dítě nechce, abyste věc ohlásili, situaci konzultovat s odborníkem, ale od oznámení události vás to nesmí odradit.

Učitel skutečnost zjistí ze školní ankety nebo dotazníku

1. Navázat o přestávce nebo po vyučování s dítětem rozhovor, ale tak, abyste nebudili nežádoucí pozornost.
2. Nevyslýchat, nechat dítě volně vyprávět, nepodsouvat mu své názory. Dítě se vyjadřuje někdy v náznacích a nejasně, proto je velmi důležité porozumět tomu, co vlastně říká.
3. Jestliže vám dítě potvrdí vaši domněnku, postupovat viz výše.

Učitel je informován o skutečnosti od spolužáků nebo z jiných zdrojů

1. Zamyslet se, jestli tomu nasvědčuje i vaše pozorování.
2. Prostředníkovi sdělit, že je důležité, aby za vámi přišlo zneužívané dítě samo.
3. Pokusit se s dítětem navázat rozhovor, ale do ničeho ho nenutit.
4. Nevyšetřovat a nijak nepátrat. Jestliže si nejste jistí, oznámit skutečnost orgánu sociálně právní ochrany dítěte, který ji prošetří.

Dítě je obětí sexuálního napadení

1. Při napadení cestou do školy útočníkem neznámé osoby urychleně oznámit podezření policii, zákonným zástupcům a orgánu sociálně právní ochrany dítěte.
2. Chovat se rozhodně a jednoznačně a dítě neopouštět až do příchodu zákonných zástupců.

V jakém případě vyrozumět policii/OSPOD

Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení. Pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z Orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

Co by mělo být cílem řešení

Chceme předejít vzniku traumatu dítěte, chceme zabránit rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociálních a psychologických následků.

Doporučené odkazy

- Dětské krizové centrum, tel: 241 484 149
- Internetová poradna: problem@ditekrize.cz
- Linka bezpečí, tel: 800 155 555

- Linka důvěry RIAPS: 222 580 697, linka@mcssp.cz
- www.capld.cz/linky.php (adresář linek důvěry v celé ČR)

Domácí násilí

Domácí násilí představuje obvykle **fyzické, psychické, nebo sexuální násilí** mezi blízkými osobami, k němuž dochází skrytě v soukromí. Je typické, že se intenzita násilného chování v průběhu času stupňuje, což snižuje schopnost oběti i agresora toto chování zastavit a pracovat na nápravě narušeného vztahu.

Klíčové charakteristiky domácího násilí:

- Je **opakované**.
- Je **neveřejné**, probíhá v soukromí domácnosti.
- **Eskaluje**. Domácí násilí se stupňuje jak ve svých formách (od urážek a ponižování až k fyzickému násilí), tak i ve své hloubce (od první facky až po velice brutální napadání)
- **Role oběti a agresora jsou jasně rozdělené**, nezaměňují se.
- Zcela zásadní pro identifikaci násilí je zneužívání moci a kontroly.
- Pachatel bývá násilný většinou jen ke své oběti, nikoli navenek, mívá „dvojí tvář“. Okolí se může jevit sympatický. Pouze část pachatelů je agresivní i navenek.
- Pachatel považuje svoje chování za ospravedlnitelné, má pocit nároku na takové chování.
- K domácímu násilí dochází v cyklech: znamená to, že se střídají období vzrůstání napětí a násilí, období relativního klidu a opětovného narůstání tenze a opětovného násilí.
- Chování oběti je zaměřeno na zajištění přežití (např. minimalizace nebo snižování násilí, přebírání odpovědnosti za násilí, ochrana násilníka, setrvávání v násilném vztahu).

Postup školy při podezření na domácí násilí:

1. Pokud pedagogický pracovník zaznamená dlouhodobé nezpochybnitelné známky násilí páchané na dítěti, oznámí tuto skutečnost metodikovi prevence a vedení školy.
2. Provede rozhovor se žákem, nabídne mu možnosti pomoci a povzbudí ho v jejím vyhledání.
3. Pokud se dítě samo svěří učiteli, měl by mu učitel projevít důvěru, nebagatelizovat jeho sdělení, neobviňovat jej ze lži a podpořit jej. Měl by jej informovat o tom, že se na domácí násilí (splní-li skutkovou podstatu trestného činu) vztahuje ohlašovací povinnost a on musí jednat v souladu s ní.
4. Sdělí tuto skutečnost dospělé osobě (obvykle rodič-ne agresor) a nabídne možnosti pomoci (Linka bezpečí, Krizové centrum).
5. Pokud se potvrdí, že je žák obětí domácího násilí, které naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, kontaktuje škola neprodleně Policii ČR a OSPOD.

Když se dítě pedagogovi svěří:

Klad'te dítěti otevřené otázky, které umožňují, aby Vám svými slovy popsal, co se stalo:

- Řekni mi, co se stalo...
- Co se stalo potom?
- Kde jsi přišel/a k této modřině?

Nepokládejte otázky, které:

- již obsahují domněnky, co se stalo nebo kdo to způsobil, např.: „Tu modřinu máš od toho, jak tě maminka uhodila?“
- opakují, co Vám již dítě řeklo, např.: „Jsi si jistý, že to byl strýček Pavel?“ (dítě si pak může myslet, že mu nevěříte)
- se dotazují na to, proč se to stalo (děti si pak často myslí, že je z násilí obviňujete)

Co by mělo v případném rozhovoru určitě zaznít?

- Násilí a to, co se doma odehrává, není vinou dítěte.
- Za násilí nemohou ani sourozenci.
- Za násilí je odpovědný ten, kdo jej vykonává.
- Je velmi dobře, že se rozhodlo o situaci někomu říci.
- Nikdo nemá právo se k někomu chovat násilně, a to ani v rodině, ani když je silnější, ani když je to rodič.
- Násilí dítě nemůže zastavit samo, ale jen s pomocí okolí, proto je tak důležité, že se svěřilo.

Není úlohou učitele domácí násilí „diagnostikovat“, ani intervenovat v rodině. Rolí učitele je zprostředkovat dítěti potřebné informace a přizvat k řešení situace odborníky, kteří se dané problematice systematicky věnují.

Školní šikana

Šikana je agresivní chování ze strany žáka (žáků) vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje a je založeno na **vědomé, záměrné, úmyslné** a obvykle **skryté** snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil a bezmocností oběti. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, pak toto chování přerůstá v šikanu.

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, výhrůžky, násilné a manipulativní komentáře) nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, používání zastrašujících výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení, schovávání, kradení věcí nebo učebních pomůcek)

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení. Hlavní agresor působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Nepřímá šikana je většinou nefyzická (např. záměrná ignorace žáka nebo učitele, rozšiřování pomluv a lží, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace)

Kyberšikana (elektronická šikana) může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka nebo učitele, prezentace ponižujících videí na portálech, zasílání vulgárních a výhrůžných SMS nebo e-maily.

Preventivní opatření zaměřená na šikanu

V rámci prevence proti šikaně škola usiluje o vytváření bezpečného, spolupracujícího a respektujícího prostředí a za tím účelem:

- podporuje solidaritu a toleranci,
- podporuje vědomí sounáležitosti,
- posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit tříd a školy,
- podporuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt,
- klade důraz na právní odpovědnost jedince a v tomto smyslu posiluje právní vědomí žáka,

- zajišťuje v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách, podle potřeby při pohybu žáků mimo školu-školních akcích, a to především v prostorách, kde by mohlo k šikanování docházet,
- zajišťuje, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování a nepodceňovali zejména počáteční projevy šikanování,
- zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.

Varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že žák se podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž je jeden z účastníků viditelně slabší a snaží se uniknout.
- Žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítáním učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.

- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
 - Stále postrádá nějaké své věci.
 - Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
 - Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
 - Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
 - Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!".
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Postupy při řešení šikanování

V případě výskytu šikany ve škole mohou nastat dvě různé situace. Školní metodik prevence na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda jde o počáteční a obvyklou šikanu, jejíž řešení zvládne škola vlastními silami, nebo zda jde o pokročilejší šikanu a škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její spolupráce se specializovanými institucemi a policií. Do komplikované šikany patří především neobvyklé formy šikany (např. výbuch skupinového násilí při pokročilejší šikaně). Dále se do ní zahrnují základní formy šikany, se kterými škola nemá zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti.

Postup vyšetřování v případě, že jde o počáteční stadia šikanování

(škola vyřeší situaci vlastními silami)

A) Pedagogický pracovník, který má podezření na šikanování, postupuje podle následujících pravidel:

1. Konzultuje svá pozorování s dalšími kolegy.
2. Bezodkladně oznámí své podezření vedení školy, výchovnému poradci, školnímu metodiku prevence, třídnímu učiteli a konzultuje s nimi další postup.
3. Učitel vyslechne spolu s dalším pedagogickým pracovníkem vytipované svědky (žáky, kteří s obětí kamarádí, sympatizují, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování).
4. Učitel se spojí se zákonnými zástupci případné oběti, konzultuje s nimi výskyt nepřímých znaků šikany, požádá je o pomoc a spolupráci.
5. Učitel vyslechne s dalším pedagogickým pracovníkem oběť – citlivě, diskrétně, zaručí bezpečí a důvěrnost informací.
6. Vedení školy zajistí ochranu oběti šikany (do doby, než se vše vyřeší – škola zajistí zvýšený dohled, zorganizování bezpečných příchodů a odchodů dítěte do a ze školy, v závažném případě ponechat doma).
7. Učitel vyslechne s dalším pedagogickým pracovníkem agresory, případně je konfrontuje mezi sebou, snaží se je dovést k přiznání (jednat s agresory, až když víme, co se stalo – většinou se zapletou do vlastních lží).
8. Vedení školy svolá výchovnou komisi (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, školní metodik prevence, učitel), která na základě shromážděných informací posoudí,

zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku.

9. Vedení školy seznámí zákonné zástupce agresora se situací, sdělí jim navrhovaná opatření a požádá je o spolupráci, pokud odmítají, zváží oznámení na Policii ČR a orgánům sociálně právní ochrany dítěte, v případě potřeby doporučí zákonným zástupcům návštěvu v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo u jiných odborníků.
10. Vedení školy seznámí zákonné zástupce oběti se situací, domluví se na opatřeních k nápravě vzniklé situace.
11. Třídní učitel na třídních schůzkách seznámí ostatní zákonné zástupce, že se ve třídě řešila šikana a jak se dále bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti, vybídne zákonné zástupce ke spolupráci.
12. Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě.
13. Třídní učitel seznámí obecnou formou ostatní žáky s daným případem, provede opětovné seznámení žáků se školním řádem, jasně vyjádří negativní postoj k násilí, opakovaně zapíše poučení do žákovské knížky a třídní knihy.

B) V případě, že šikanování oznámí zákonní zástupci, pracuje třídní učitel nebo školní metodik prevence obdobně podle výše uvedených pravidel.

Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání se zákonnými zástupci dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Ze všech jednání je proveden podrobný zápis.

Postup vyšetřování v případě, že jde o projev pokročilé a nestandardní šikany – výbuch skupinového násilí (škola potřebuje k řešení pomoc odborníků)

Při zjištění těchto skutečností postupuje škola/pedagogický pracovník následujícím způsobem:

1. Po překonání šoku pedagogického pracovníka je nutný bleskový odhad závažnosti a formy šikany a odhadnutí vlastních možností k záchraně oběti (nevystavovat se nepřiměřenému ohrožení).

2. Škola bezprostředně zajistí záchranu oběti, pedagogický pracovník ji odvede okamžitě ze třídy.
3. Pedagogický pracovník zalarmuje pedagogy v blízkosti, informuje vedení školy a pracovníky ŠPP.
4. Pedagogický pracovník zajistí dohled ve třídě, nenechává třídu samotnou – zabrání agresorům a svědkům domluvit se na křivé výpovědi.
5. Pedagogický pracovník pokračuje v pomoci a podpoře oběti (zajistit lékařské vyšetření).
6. Pověření pracovníci zajistí co nejdříve výpovědi žáků ve třídě.
7. Pověření pracovníci vyslechnou oběť.
8. Vedení školy kontaktuje rodiče oběti.
9. Při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy oznámí tuto skutečnost Policii ČR a orgánu sociálně právní ochrany dítěte.

Účastní-li se šikanování většina problémové třídy nebo jsou-li normy agresorů třídou akceptovány, spolupracuje škola s nezávislými odborníky – specialista na problematiku šikanování z PPP, SVP, diagnostického ústavu, krizového centra apod. Vzhledem k závažnosti celého problému se dohodnout další postupy léčby s externími spolupracovníky a s jejich pomocí se modifikuje Rámcový třídní plán pro danou specifickou situaci. Pravidelně se kontroluje dodržování navržených postupů a konzultuje další vývoj situace ve třídě.

Postup práce s agresorem

Zákonní zástupci jednotlivých agresorů by měli být zváni na jednání ve škole písemnou formou (nejlépe ředitelem školy) a mezi jednotlivými jednáními se zákonnými zástupci by měla být časová proluka. Z tohoto jednání by měl být proveden zápis, který bude obsahovat datum, strukturu jednání, závěr (na čem jsme se dohodli), podpisy všech zúčastněných, a hlavně souhlas zákonných zástupců, že byli o celé záležitosti obeznámeni a s navrhovanými řešeními souhlasí.

Postihy agresorů:

- individuální domluva
- jednání se zákonnými zástupci žáka

- výchovná opatření

Struktura pohovoru se zákonnými zástupci by měla být následovná:

- seznámení zákonných zástupců s problémem, který jsme zjistili, a projevy chování u jednotlivého konkrétního dítěte (agresora),
- jaký postoj zaujímá škola k těmto nevhodným a nežádoucím projevům chování,
- vyjádření zákonných zástupců,
- možná navrhovaná řešení ze strany zákonných zástupců, možnosti řešení pro nápravu chování u svého dítěte (agresora), aby se situace zlepšila, možnost spolupráce se školou,
- seznámení zákonných zástupců s konkrétními možnými řešeními, které navrhuje škola,
- domluvit se na časovém horizontu (z hlediska nápravy chování u agresora),
- zpětná kontrola (zda se situace zlepšila),
- upozornit zákonné zástupce na další výchovná opatření, pokud tato přijatá opatření nepomohou.

Postup práce s obětí

V počátečním stádiu dokáží poměrně otevřeně hovořit o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval. Svědkové vyjadřují svůj nesouhlas se šikánováním a bez většího strachu vypovídají.

V pokročilém stádiu je zřejmá ustrašenost, nechtějí za žádnou cenu prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem. Svědkové odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli, neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říci, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele. Násilí bagatelizují a popírají. Ve třídě či skupině je těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. Oběť je kritizována a znevažována. Často obviňována (i pedagogy), že si to vlastně způsobila sama.

Zde je důležité vycházet z toho, že:

- oběť hovoří o bolesti,
- nedokáže přesně vylíčit, co se stalo a jak se to vlastně stalo (při vyšetřování velmi důležité),
- nechce vypovídat, má velký strach z pomsty a někdy i z různých výhrůžek (zabití apod.),
- nedokáže podrobněji vypovídat a může i odmítat svědčit,
- podřizuje se tlaku skupiny, který velí, aby mlčela,

- při rozhovoru oběti hrůzné zážitky potlačují a snaží se zapomenout (dochází k jejich vytěsnění z vědomí),
- jindy závažnost násilí vůči sobě popírají a nechtějí přiznat, že by mohlo jít o šikanování (např. „není to tak hrozný, mohlo by to být horší ...“).

Rozhovor s obětí:

- vše vyslechnout (nevstupovat – nechat hovořit),
- ujistit, že vše už víme, bereme to velmi vážně a budeme se snažit pomoci,
- důležité je opravdu naslouchat dítěti – oběti,
- pochopit tuto výpověď (utrpení) „srdcem“,
- snažit se maximálně ho podpořit a povzbudit,
- seznámit a vysvětlit oběti, jak budeme dále provádět nápravu,
- k výpovědi můžeme použít pomocné techniky: kresbu, nějakou písemnou formu apod.

Rozhovor se zákonnými zástupci oběti:

- nikoli přehnaný soucit,
- je-li vyšetřování započato, je možné oběť na několik dní zbavit školní docházky, zajistit doprovod,
- vše vyslechnout, nevstupovat do hovoru, nepřerušovat,
- ujistit, že již o všem víme, situace je velmi vážná,
- možnosti nabídky odborných pracovišť,
- seznámit zákonné zástupce s jednoznačným postojem školy (škola nesouhlasí s těmito nevhodnými projevy), zklidnit je a obeznámit s tím, jak bude škola postupovat v rámci řešení tohoto závažného problému, aby se již neopakoval,
- určení časového horizontu – pro možnost zklidnění situace (formou zpětné vazby přes zákonné zástupce či samotné dítě, jak se případ dále vyvíjí),
- pokud by se situace nezklidnila, zajistit, aby nás zákonní zástupci ihned kontaktovali (jsme to právě my, kdo o všem ví), měl by být určen okruh lidí, který bude se situací obeznámen – nejlépe poradní tým školy (ŘŠ, ZŠ, VP, ŠMP, školní psycholog, příslušný TU),
- zákonní zástupci po rozhovoru s námi, musí získat pocit důvěry, že mu rozumíme a chceme opravdu pomoci.

Šikana zaměřená na učitele

Šikana učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu pedagoga. Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený

a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči své osobě. Pedagog může vnímat situaci, kdy je šikanován žáky, jako stigma a pociťuje stud a selhání, což mu zároveň často brání vyhledat pomoc u kolegů, vedení školy nebo ve svém okolí. V řešení situace pak pedagoga také oslabuje obecně zažitý mylný názor, že kompetentní pedagogové problém s udržováním kontroly ve třídě nemají. Učitelé se tak mohou ocitnout v paradoxní situaci, ve které jsou činěni zodpovědnými za násilí, které je namířeno proti nim samotným.

Šikana učitelů se projevuje ve zjevných, ale i skrytých formách.

a) Zjevná forma šikany učitele

Při zjevné formě je učitel zesměšňován před celou třídou. Tato forma šikanování je jasně prokazatelná – jedná se např. o posmívání, nerespektování jeho pokynů, používání vulgarismů, ničení věcí až fyzické útoky. Vyskytují se také případy, kdy nový učitel je třídou seznámen s tím, že jej bude třída testovat a že se budou snažit o to, aby v případě, že kolektivu nebude vyhovovat, odešel. Za příklad mu dávají jeho předchůdce, kteří pro nezvládnutí situace opravdu odešli.

b) Skrytá forma šikany učitele

Šikana je obvykle založena na kompromitujících materiálech. Dítě ví o nějakém chování či jednání pedagoga, které se neslučuje s morálkou, předpisy či zákony. Někdy také děti využívají toho, že pedagog v nějaké situaci postupoval nestandardně, a vyžadují stejnou úlevu pro svoji osobu. Dítě tedy na pedagoga vyvíjí nátlak, aby přehléžel jeho prohřešky, či vyžaduje zvýhodnění při klasifikaci. Těchto případů je velice mnoho a odhalují se obtížně. Důvodem je krytí samotným pedagogem. Nebývá také výjimkou, že dítě vyhrožuje vlivnými rodiči, kteří mohou mít nějaký vliv na zřizovatele.

Preventivní opatření zaměřená na šikanu učitele

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Škola podporuje

své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistí bezpečí pro pedagoga a řeší vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.

- Škola akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde.
- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.

Postup při řešení šikany učitele

1. Vedení školy odhadne závažnost a formy šikany pedagoga.
2. Vede rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s obětí.
3. Vedení nalezne vhodné svědky.
4. Vedení individuálně hovoří se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresora a svědků a konfrontace oběti s agresorem).
5. Je zajištěna ochrana pedagoga, např. změnou třídy.
6. Vedení školy vyzve zákonného zástupce agresora k jednání se školou, zákonný zástupce je seznámen se všemi skutečnostmi případu, porušením školního řádu, návrhem výchovného opatření, který schválila a doporučila pedagogická rada, z tohoto jednání se pořídí záznam, v případě potřeby doporučí zákonným zástupcům návštěvu PPP, popřípadě SVP nebo jiného odborníka.
7. Třídní učitel ve spolupráci s metodikem prevence na třídních schůzkách seznámí zákonné zástupce, jak se škola k případu postaví a jak bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti, vybídne zákonné zástupce ke spolupráci.
8. Práce s celou třídou
 - škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení
 - pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě
 - třídní učitel seznámí obecnou formou ostatní žáky s daným případem, provede opětovné seznámení žáků se školním řádem, jasně vyjádří negativní postoj k násilí, opakovaně zapíše poučení do žákovské knížky a třídní knihy

Pokud je tento plán nedostatečný, zajistí si pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě, vyžaduje-li to situace. Škola reviduje mechanismy a postupy (krizový plán), aby bylo zřejmé, jak zacházet s případnými podobnými situacemi v budoucnu. V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na ČŠI, školského ombudsmana nebo příslušný inspektorát práce.

Kyberšikana

Metodické doporučení k prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a ve

školních zařízeních (příloha č. 7.) – dokument MŠMT č. j.: 21291/2010–28. Kyberšikanu definujeme jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrožit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (př. nadávky, ponižování...), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat, ...) a naopak. Oběť klasické šikany se může stát agresorem v kyberšikaně.

Příklady kyberšikany

Mobil:

- SMS/MMS/video nevhodného obsahu (urážení, zastrašování...)
- volání, prozvánění
- natáčení/focení a následné zveřejňování natočeného/vyfocené (rozesílání dalším lidem, umístění na YouTube apod.)...

Internet

- zakládání falešných profilů nebo změna původního
- zakládání profilů proti nějaké osobě
- e-maily nevhodného obsahu
- krádež hesel a následné zneužití účtů

Kdy se škola má začít zabývat kyberšikanou?

Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které nám pomůže se rozhodnout pro správný postup řešení. Poslouží k tomu zodpovězení tří otázek:

1. Týká se kyberšikana žáka mé školy?
2. Jak jsem se o informaci dozvěděl?
3. Děje se kyberšikana během vyučování?

Preventivní opatření zaměřená na kyberšikanu

- školní řád - pravidla používání ICT, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávkách, v prostorách školy, ...)

- pedagogičtí pracovníci jsou povinni v souladu s pracovním řádem vykonávat v budově školy kvalitní dohled nad žáky o přestávkách, před začátkem vyučování, po jeho skončení i během osobního volna žáků, a to hlavně v prostorách, kde by k rizikovým jevům mohlo docházet
- během vyučování mají žáci vypnuté mobilní telefony
- v odborných učebnách žáci dodržují bezpečnostní řády těchto učeben
- v učebnách ICT pedagog kontroluje, co právě žák na své ploše dělá a podporuje pozitivní využívání technologií

Postup pro řešení kyberšikany

Co dělat při zjištění kyberšikany z pozice školy?

Pedagogický pracovník, který má podezření na kyberšikanu, postupuje podle následujících pravidel:

1. Bezodkladně oznámí své podezření vedení školy, výchovnému poradci, školnímu metodiku prevence, třídnímu učiteli a konzultuje s nimi další postup.
2. Zajistí dostupné důkazy s podporou IT kolegy.
3. Důkladně vyšetří všechny souvislosti se zjištěným incidentem.
4. Pokud je agresor neznámý, je v této situaci doporučeno řídit se pravidly pro bezpečný pohyb na internetu (také je lepší změnit telefonní číslo, adresu na facebooku, internetu, mailu či zvolit jinou sociální síť). Po určitou dobu se snažit vyhýbat těmto kontaktům.
5. Informuje zákonné zástupce oběti
6. Pokud je agresor známý, je třeba informovat také zákonného zástupce agresora a vysvětlit mu, že jde v podstatě o trestný čin, který by měl být takto posuzován, pokud nebude s okamžitou platností ukončen. Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“
7. Zákonní zástupci jsou pozváni do školy a s jejich pomocí se snaží eliminovat možnost přístupu k žákovi (oběti) od agresora.
8. Pokud došlo k tomuto činu v prostorách školy, bude přešůpek hodnocen různými stupni výchovných opatření, v opačném případě je na zákonných zástupcích, zda případ nahlásí příslušným orgánům (Policii ČR).
9. Poskytnutí informací zákonným zástupcům o pomáhajících institucích.

Metodik prevence na třídních schůzkách seznámí ostatní zákonné zástupce, že se ve třídě řešila kyberšikana, oznámí jim, jak se bude pracovat s rizikovou třídou v

preventivní oblasti, vybídne zákonné zástupce ke spolupráci.

Třídní učitelé seznámí obecnou formou ostatní žáky s daným případem, provedou opětovné seznámení žáků se Školním řádem, opakovaně zapíší poučení do žákovské knížky a třídní knihy.

Vedení školy podle situace oznámí skutečnost Policii ČR, požádá o pomoc OSPOD, svolá výchovnou komisi (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, školní metodik prevence), která na základě shromážděných informací stanoví výchovná opatření v souladu se Školním řádem.

Doporučení zákonným zástupcům při podezření na kyberšikanu u svého dítěte

- neodpovídat a nekomunikovat s útočníkem
- uchovat důkazy (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.)
- zamezit přístup k telefonnímu číslu či službě, pomocí které své útoky realizuje
- svěřit se blízké osobě, oznámit útok, vyhledat pomoc
- kontaktovat školu a specializované instituce zabývající se kyberšikanou
- po prošetření celého případu trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí

Rasismus/Xenofobie/Extremismus/Homofobie

Je nepřijatelné ve škole propagovat rasismus, xenofobii, extremismus, fašismus, homofobii ani jiné antihumánní ideologie. Pokud se některé z těchto projevů ve škole objeví vůči nějakému žákovi, třídní učitel neprodleně zajistí bezpečnost případné oběti. Dále oznámí skutečnost zákonným zástupcům oběti i agresora a postupuje dle preventivního plánu proti šikaně, popř. informuje Policii ČR dle závažnosti situace a případného ohrožení bezpečí oběti. Přestupek je hodnocen různými stupni výchovných opatření.

Postup při zjištění:

1. Řešíme v co nejkratší dobu, schůzka realizačního týmu (TU, školní poradenské pracoviště, vedení školy) a dohodneme společný postup, zajištění spolupráce ze strany školy
2. Vyslechnutí informátorů – nezpochybňovat výpovědi informátorů
3. Individuální rozhovory se svědky
4. Ochrana dětí – zvýšení dozorů aj.
5. Rozhovory s obětí a agresory – ODDĚLENĚ (záznamy z jednání)
6. Informujeme rodiče o závěru vyšetřování
7. Postihy dle sankcí školy (školní řád)
8. Nastavení pravidel ve třídě, práce se třídou, třídnická hodina
9. Při dlouhodobé šikaně informujeme policii, rodiče

Zásady správné strategie: chránit oběť a svědky, neprozradit zdroj informací, vedení podrobných poznámek (co, kdo, s kým, jak, proč, kde), zaznamenávat přesné otázky a odpovědi. Uvědomit si, že je důležité prožívání oběti nikoliv útočníka.

Vandalismus

Dle školního řádu žák nesmí vědomě ničit majetek školy či někoho jiného. Při zjištění takové skutečnosti pořídí pedagogický pracovník písemný záznam a neprodleně informuje zákonné zástupce. Žák (zákonní zástupci žáka) je povinen uhradit způsobenou škodu. Přestupek je hodnocen různými stupni výchovných opatření.

Rizikové situace (místo, terč, čas)

Nejrizikovější čas co do četnosti případů vandalismu je rozhodně přestávka mezi vyučovacími hodinami nebo přestávka mezi dopoledním a odpoledním vyučováním. Eliminace jevu v této době pomocí situačních opatření je možná.

Fyzický dohled nad žáky a žákyněmi – jedním ze způsobů kontroly jevu je vykonávání přímého fyzického dohledu (tedy tzv. „dozor“).

Vnitřní kamerové systémy – Prostor střežený kamerou je každopádně z hlediska vandalismu zcela bezpečný prostor.

Organizované přestávkové aktivity – někteří žáci a žákyně, kteří nevědí, co by měli o přestávce dělat, vyplňují tuto prázdnotu násilím vůči věcem. Nabídka konkrétní činnosti je

může nasměrovat k jiným aktivitám. Jedná se např. o možnost trávit přestávky venku, v tělocvičně apod. V

Místa k sezení – nejrůznější sedací kouty, lavičky, židle v rozích apod. umožňují vykonávání další přirozené činnosti, tedy posezení s přáteli. Tato místa přitahují zejména žáky a žákyně vyšších ročníků, tedy ty, jejichž případný vandalismus způsobuje největší hmotné škody.

Doporučený postup:

- O způsobené škodě se provede záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – kdy – kde – jak – proč – čím....
- U škod, které se dají nahradit tak, že je opraví sám žák nebo žákyně, preferujeme tento způsob náhrady škody.
- Náhrada škody není sankce, ale samozřejmost.
- Náhradu úmyslně způsobené škody důsledně vymáháme po tom, kdo ji způsobil.
- Opakovaně s žáky a žákyněmi komunikujeme na téma ochrana majetku a zacházení s cizím majetkem.
- Jestli žák nebo žákyně, kteří škodu způsobili, nejeví ochotu k její nápravě, případně je škoda takového rozsahu, že věc nelze svépomocně opravit, vyrozumí se o tomto chování zákonný zástupce žáků a žákyň a dohodne se s nimi způsob náhrady škody.
- Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil není ochotný škodu nahradit, vyrozumí se Policie ČR a oznámí se podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
- Škola stanoví žákyni/žákovi sankci za takové jednání (výchovné opatření, snížená známka z chování).

Záškoláctví

Třídní učitel by měl být nejpozději do 3 dnů informován od zákonných zástupců o důvodu nepřítomnosti žáka ve škole. V případě, že má žák neomluvenou absenci (do 2 hodin), je škola povinna oznámit toto zákonným zástupcům a pozvat je do školy k řešení vzniklé

situace. O jednání se zákonnými zástupci bude vytvořen zápis, který zúčastnění podepíší. Při počtu nad 2 neomluvené hodiny svolá ředitel školy výchovnou komisi. O průběhu a závěrech výchovné komise se provede zápis z jednání, který zúčastnění podepíší. Pokud neomluvená absence přesáhne 10 hodin, oznamuje to škola příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí, při opakovaném záškoláctví tato škola oznámí Policii ČR.

Postup při zjištění záškoláctví:

1. zjistit příčiny, řeší třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, informovat vedení školy a sociální odbor města, OSPOD (při více jak 25 neomluvených hodinách)
2. **1–2 neomluvených hodin** – TU zve rodiče do školy, provede se zápis z jednání, TU informuje VP, MP, vedení školy, postih dle sankčního řádku školy (důtka ředitele školy, projednáno pedagogickou radou)
3. **Více než 2 neomluvené hodiny** – ředitel školy svolává výchovnou komisi (vedení, rodič, TU, ŠMP), je proveden záznam z jednání, postih dle sankčního řádu školy (postih bude individuálně projednán pedagogickou radou)
4. **10 a více neomluvených hodin** – opakované záškoláctví, ředitel svolává výchovnou komisi, je informován OSPOD, informace a jednání s rodiči, zápis, postih bude individuálně projednán pedagogickou radou.

Podvod

Zpravidla jde o podvody typu falšování podpisu zákonných zástupců, falšování omluvenek, pracovních úkolů. Pokud jde o falšování omluvenky z důvodu nepřítomnosti žáka ve vyučování, je možno tento přestupek klasifikovat jako záškoláctví (viz záškoláctví). Tento přestupek je hodnocen různými stupni výchovných opatření.

Krádeže

Škola neručí za ztráty/krádeže finančních hotovostí a osobních cenných věcí (viz školní řád). Krádež je protiprávní jednání, a jakmile se škola o takovém jednání dozví, bude tuto skutečnost hlásit orgánům činným v trestním řízení, nebo doporučí poškozenému (jeho zákonnému zástupci), aby se na tyto orgány obrátil. Je nutné vést žáky k všímavosti vůči svému okolí, v případě, že budou svědky takového jednání – krádeže, je nutné, aby nahlásili

tuto skutečnost třídnímu učiteli, výchovnému poradci, školnímu metodikovi prevence, řediteli školy, popřípadě jinému pedagogickému pracovníku školy. O nahlášené skutečnosti pedagogický pracovník pořídí písemný záznam. Přestupek je hodnocen různými stupni výchovných opatření.

Postup při nahlášení krádeže:

1. Sběr informací (písemný záznam)
 - a) co se stalo (komu a jaká věc byla ukradena)
 - b) kdy se to stalo a kdo krádež nahlásil
 - c) kdo danou věc viděl jako poslední
 - d) kdy a kde krádež proběhla
 - e) kdo by mohl být případným svědkem
2. Zajištění místa – nedovolit nikomu přicházet a odcházet
3. Zapojení celé třídy – navodit atmosféru, že je v zájmu celé třídy vyřešit situaci
4. Prohledání prostoru – mohou se zapojit všichni, nepřipustit žádné osočování
5. Možné vytipování pachatele – kdo zamykal šatnu, kdo šel kdy na záchod, kdo necvičil apod.
6. Kontrola osobních věcí – musí být dobrovolná, učitel nesmí kontrolovat osobní věci
7. Všímání si neverbálních reakcí dětí
8. Poučení o potřebě hlídat si své věci a nenosit cenné věci do školy

Tabákové výrobky, výrobky určené ke kouření a nikotinové sáčky

Prodej tabákových výrobků osobám mladším 18 let je v ČR zakázán. Kouření dětí a mladistvých je v současné době pokládáno obvykle za určitý druh přestupku proti psaným či nepsaným pravidlům (školní řád, pravidla chování v rodině). Mnoho dětí vyrůstá v kuřáckých rodinách a mívá kouřící učitele: jim nejbližší dospělé osoby, kterým důvěřují, jsou jejich vzorem, a přitom trestají děti za to, že se jim chtějí podobat a že jejich chování přirozeně

napodobují. Jako přestupek lze posuzovat kouření nanejvýš u dětí, které občas s cigaretou experimentují. U pravidelných kuřáků může být příčinou tohoto jejich chování již vytvořená závislost na nikotinu a kouření. Proto nejsou na místě jen různé formy kázeňských trestů, ale je nutná i odpovídající léčba závislosti.

Mezi nejčastěji užívané formy tabákových a nikotinových výrobků patří:

1. **Cigarety** – průmyslově vyráběné nebo ručně balené cigarety.
2. **Doutníky** – sušené a fermentované tabákové listy stáčené do oválného tvaru. Kouř z doutníků se vdechuje pouze do úst (nikoliv do plic).
3. **Dýmky** – určené ke kouření řezaného tabáku. Podobně jako u doutníků se kouř z dýmek potahuje výhradně do úst.
4. **Vodní dýmky** – kouř produkovaný směsí zapálenou uhlíkem prochází ve vodní dýmce skrze vodu a s pomocí podtlaku je vdechován do plic. Ve srovnání se zápalnými cigaretami obsahuje kouř z vodní dýmky významně vyšší koncentraci oxidu uhelnatého a dalších jedovatých látek, proto je jeho škodlivost mnohonásobně větší
5. **Šňupací tabák** – jemně namletý tabákový prášek vdechovaný v malých množstvích nosními dírkami.
6. **Žvýkáci tabák** – nadrcené listy tabáku užívané v ústech postupným žvýkáním. Porcovaný tabák (tzv. snus) – pytlíčky naplněné jemně řezaným tabákem, které se vkládají do úst mezi ret a dásněň.
7. **Elektronické cigarety** – zařízení složené z baterie, nádržky na speciální tekutinu (e-liquid) a atomizéru (topná spirála). Nedochozí ke spalování tabáku, ale k vaporizaci (odpařování) e-liquidu. Výsledný aerosol (pára) bývá inhalován do plic. Na základě chemických analýz u vybraných zařízení byly v aerosolu identifikovány potenciálně rizikové limity těžkých kovů – olovo, kadmium, nikl, mangan, jiné studie potvrdily přítomnost dalších toxických látek (jako např. formaldehyd, akrolein, diacetyl). Dále byla prokázána souvislost mezi vyšším rizikem přechodu na užívání zápalných cigaret u žáků/žákyň, kteří vyzkoušeli elektronickou cigaretu, avšak nikdy předtím nekouřili jiné tabákové produkty.
8. **Zahřívání tabák** – nová elektronická zařízení označovaná také jako „heated tobacco“ nebo „heat-not-burn“, která fungují na principu zahřívání speciálně upraveného tabáku nejčastěji ve formě vyměnitelných náplní (připomínajících malé cigarety). Tabákové náplně obsahují nikotin.
9. **Nikotinové sáčky** – jedná se o malé bílé sáčky obsahující rostlinná celulósová vlákna (bílý prášek) napuštěná nikotinem, aditivy, sladidly a příchutěmi. Nikotinové sáčky se podobají porcovanému tabáku (snus), avšak neobsahují žádný tabák. Sáčky se aplikují

do úst, kde se nechají působit (mezi rty a dásní) po dobu 15 minut a déle. Riziko užívání spočívá zejména ve velmi vysokých dávkách nikotinu, které se mohou pohybovat mezi 20 mg až 50 mg na jeden sáček.

Adekvátní reakce na kouření dětí je vysoce aktuální z několika důvodů:

- kouření je významným rizikovým faktorem mnoha závažných onemocnění, kuřákům zkracuje život o 20 až 25 let,
- riziko poškození zdraví je významně vyšší u kuřáků, kteří začali pravidelně kouřit před dosažením úplné biologické zralosti, tj. před 25. rokem života,
- většina pravidelně kouřících dětí kouř inhaluje a je exponována škodlivinám z hořících tabákových výrobků,
- závislost na nikotinu je heroinového a kokainového typu a u dětí se rozvíjí rychleji než v dospělosti,
- mnozí mladiství kuřáci jsou již závislí na nikotinu, a proto potřebují adekvátní léčbu,
- na rozdíl od dospělých jsou mladiství kuřáci obvykle výrazně méně motivováni k zanechání kouření a závislost na kouření si nepřipouštějí.

Pokud pedagog zjistí, že žák kouří, měl by:

- zjistit v klidném pohovoru, zda jde o náhodný pokus, nebo zda je žák již pravidelným kuřákem (tj. kouří minimálně každý týden alespoň jednu cigaretu),
- sdělit pravidelnému kuřákovi, že by mohl být závislý na nikotinu a že proto bude nutno vyhledat pomoc odborníka,
- informovat zákonné zástupce o podezření na kuřáckou závislost dítěte a doporučit vyhledání odborné pomoci (v poradně pro odvykání kouření, v pedagogicko-psychologické poradně, u ošetřujícího lékaře),
- požádat odborníky z poraden pro odvykání kouření o spolupráci se školou v případě, že pravidelné kuřáctví dětí není jen ojedinělým jevem,
- obecně informovat zákonné zástupce o záměru školy přistupovat ke kuřáctví žáků jako ke zdravotnímu problému a požádat je o pomoc a spolupráci; upozornit, že bagatelizování tohoto problému by mohlo být hodnoceno jako zanedbání povinné péče a ohrožení mravní výchovy,
- snažit se zajistit ve škole nekuřácké prostředí a vyzvat k tomu i zákonné zástupce.

Postup při přistižení žáka při konzumaci tabákových výrobků ve škole:

Ve vnitřních i vnějších prostorách školy a na všech akcích pořádaných školou je zakázáno kouřit. Žák si je vědom, že porušením zákazu kouření ve všech prostorách školy se vystavuje přísným kázeňským postihům.

1. Je-li žák ve škole přistižen při konzumaci tabákových výrobků, je nutné mu v další konzumaci zabránit.
2. Tabákový výrobek je nutné žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat. Tabákový výrobek je nutné zlikvidovat.
3. Pedagogický pracovník o události sepíše stručný zápis s vyjádřením žáka, který bude založen v agendě výchovného poradce.
4. V případě porušení zákazu kouření informuje třídní učitel písemně zákonného zástupce nezletilého žáka.
5. V závažných případech, zejména s ohledem na věk a chování žáka, jestliže se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dítěte.
6. Z konzumace tabákových výrobků jsou pro žáka vyvozena výchovná opatření.

Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí

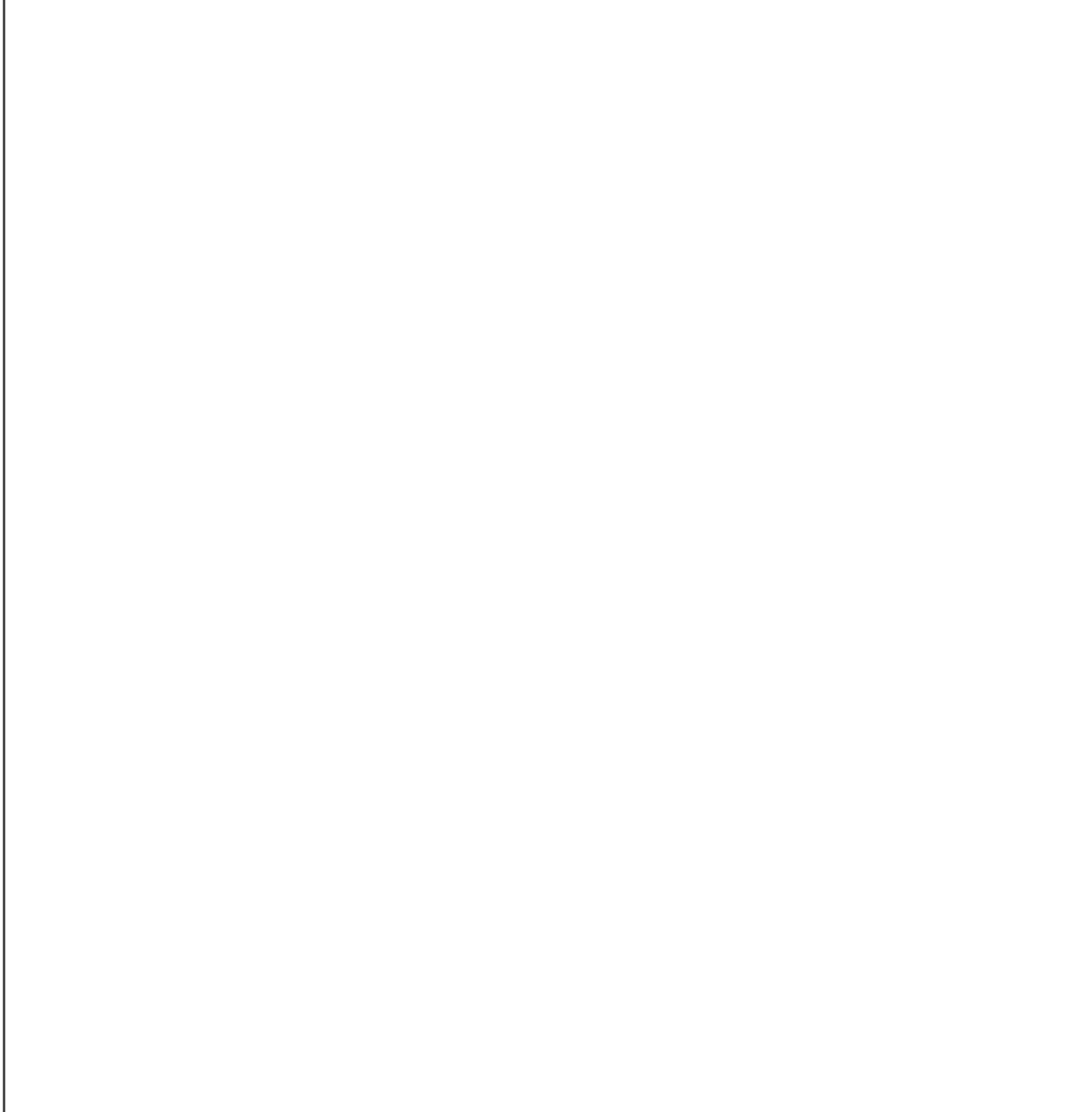
Krizové situace spojené s násilím ve školním prostředí zahrnují zejména rizikové chování, které je vyvoláno krizovou situací, která přichází z:

vnitřního prostředí – řešení konfliktů neadekvátním způsobem, zejména šikana, kyberšikana, vandalismus a další (viz Přílohy Metodického doporučení), útok na školu ze strany dětí/žáků/studentů (dále jen žáci), případně ze strany pedagogů.

vnějšího prostředí – řešení konfliktů neadekvátním způsobem, násilí způsobené osobou, která navštívila školu – obvykle rodič/rodiče žáka, násilí způsobenému osobou/osobami, která vnikla do školy nebo jejího okolí a ohrožuje školu násilím nebo jinými prostředky, které mohou ohrozit žáky, pedagogy a další pracovníky školy.

Postup při ozbrojeném útoku:

1. Pokud se jakkoliv dozvíme o vniknutí útočníka do budovy školy, ihned jednáme. Pokud je to možné, oznámíme skutečnost školním rozhlasem.
2. Je-li to možné **UTÍKÁME** společně s dětmi z dosahu útočníka. Při útěku

telefon v prostorách sborovny.

- Plány a způsoby informování rodičů – přes informační systém školy.
- Stanovení způsobů upozornění policie na pohotovostní situaci ve škole.

Následná intervence

Následný plán intervence pro žáky, pedagogy a případně i pro rodiče, pokud se škola stala objektem násilného chování, zahrnuje:

- způsoby periodického monitorování a kontakt s postiženými násilnou situací a sledování vlivu krize na další vývoj osob a událostí,
- plán pro krátkodobou i dlouhodobou externí psychologickou podporu pro zaměstnance školy, žáky, kterých se situace dotkla,
- způsoby zajištění pokračování výuky, zakomponování preventivních prvků do výuky apod.

Netolismus

Termínem netolismus označujeme závislost (závislostní chování či závislost na procesu) na tzv. virtuálních drogách. Mezi ně patří zejména:

- počítačové hry,
- sociální sítě,
- internetové služby (různé formy chatu),
- virální videa,
- mobilní telefony,
- televize aj.

Rizika spojená s netolismem:

Tělesná rizika

Tělesná rizika spojená s užíváním počítače se projevují především v oblasti pohybového aparátu a vizuálního systému. V oblasti pohybového aparátu se projevují bolesti šíje, ramen, bederní páteře, drobných kloubů, zápěstí atd. Dalším charakteristickým jevem pro netolismus je zánět obalů šlach, zánět vlastní šlachy, zánět nekloubního výčnělku. Se sedavým způsobem života mohou být spojeny další problémy, např. obezita, cukrovka a srdeční onemocnění. Popisovány jsou také případy epilepsie, větší tendence riskovat, která zvyšuje riziko úrazů. V oblasti vizuálního systému jsou typické bolesti očí, dále pak pálení, slzení očí, výskyt tiků, skvrny před očima, zarudlost očních víček a potíže při zaostřování při přenášení pohledu z blízkého na vzdálený cíl či naopak. U dětí byly v souvislosti s nadužíváním počítače popsány případy astigmatismu. Na všechny problémy spojené s očima často navazují bolesti hlavy.

Psychologická a sociální rizika

V této oblasti zasahuje nadužívání počítače významně do organizace času a projevuje se například nepravidelností v jídlu nebo nedostatkem spánku. Zhoršují se mezilidské vztahy v rodině, partnerských vztazích, ve škole, popřípadě v zaměstnání. Dochází ke zhoršování školního prospěchu, případně pracovních výsledků. Zvyšuje se riziko závislostního chování, a to nejen ve vztahu k počítačům, ale také k alkoholu a ostatním drogám. Zatěžování nervového systému vede k poruchám paměti a komunikačních schopností. Předpokládá se také větší sklon k agresivitě, rvačkám, šikanování, nepřátelskému nebo podezřivému ladění. Tato souvislost je však podle některých autorů sporná.

Problematickým se také může stát odtržení od reality (např. postupné odpoutání od reálných

vztahů až jejich ztráta, narušené vnímání reálných následků vlastního chování). Obecně se dá říci, že rizika spojená s netolismem rostou zejména u těch, kteří již mají problémy v reálném světě a ty kompenzují ve světě virtuálním. Zde pak hledají útočiště a svůj neúspěch v realitě nahrazují úspěchem v kyberprostoru. Hra se samozřejmě může stát rovněž akcelerátorem neúspěchu v reálném světě.

K dalším příznakům patří:

- méně vykonané práce,
- pocit prázdnoty, když člověk není u počítače,
- ztráta kontroly nad časem stráveným u počítače,
- rostoucí nervozita a neklid, když delší dobu nemůže hrát,
- brzké vstávání k počítači nebo ponocování u počítače,
- přemýšlení o počítači, když ho zrovna nepoužívá,
- kradení peněz na nákup her,
- stále více a více času potřebného k uspokojení ze hry,
- lhaní o své závislosti,
- hraní kvůli úniku od osobních problémů,
- rozhádanost s rodinou,
- zanedbávání učení,
- dítě si hraje venku méně rádo než dříve,
- zanedbávání přátel,
- nedívá se na oblíbené pořady v televizi,
- zhoršují se školní výsledky.

Prevence v oblasti závislosti na počítačových hrách:

- sledovat, jaké hry děti hrají,
- hrát hry spolu s dětmi a potom si o nich povídat,
- stanovit striktní limity, kdy dítě může hrát a kdy ne,
- dávat pozor, aby dítě nehrálo hry u kamarádů,
- zjistit, zda dítě hraním her neutíká od nějakých problémů,
- při hraní nutit dítě, aby si po určité době udělalo přestávku, během ní mluvit o hře,
- podporovat dítě v jiných zájmech,
- předcházet tomu, aby se dítě nudilo,
- posilovat zdravé sebevědomí dítěte.

Postup při zjištění netolismu u žáků:

1. V případě pozorování některého z výše zmíněných příznaků se učitel spojí s metodikem prevence nebo výchovným poradcem
2. Citlivý rozhovor se žákem o trávení volného času
3. Vyrozumění zákonných zástupců.
4. Domluva se zákonnými zástupci o stanovení limitů hraní a kontrola vhodnosti počítačových her pro dítě.

Je však nutné si uvědomit, že hry mají i **kladné stránky**, některé hry umožňují tříbit logiku, postřeh, schopnost orientace ve složité situaci, mohou rozvíjet koordinaci rukou a očí, koncentraci, plánování, a další schopnosti. Důležitý je výběr her a především podporování schopnosti dobře odlišit hru od skutečnosti.

Sebepoškozování

Jedná se o komplexní autoagresivní chování, které lze nejlépe chápat jako nezralou odpověď na akutní anebo chronický stres, nezvladatelné emoce či myšlenkové pochody. Za patologické sebepoškozování se obecně nepovažuje poranění, které je v dané kultuře tolerované (např. piercing a tetováž), či začlenění do skupiny vrstevníků nebo demonstrace vlastní hodnoty mezi nimi (snaha být „cool“ a „in“).

Mezi způsoby sebepoškozování patří:

- řezání (žiletkou, střepem atd.)
- pálení kůže.

Jinými formami jsou:

- škrábání,
- píchání jehlou,
- rozrušování hojících se ran,
- značkování rozpáleným kovem nebo například značkovací pistolí,
- obrušování popálené kůže,
- kousání, údery, nárazy,

- dloubání, tahání kůže a vlasů/ochlupení a další.

Nejčastějším místem poškození bývají ruce, zápěstí a stehna.

Z psychologického hlediska lidé, kteří se poškozují, často:

- trpí chronickou úzkostí, mají sklon k podrážděnosti
- sami sebe nemají rádi/sami sebe znehodnocují
- jsou přecitlivělí na odmítnutí
- mívají chronický vztek, obvykle na sebe
- mají sklon potlačovat zlost
- mívají intenzivní agresivní pocity, které výrazně odsuzují a často potlačují nebo obracejí proti sobě
- bývají impulzivnější a mívají oslabenou schopnost kontrolovat impulzy
- mívají sklon jednat v souladu se svou momentální náladou
- mají sklon neplánovat do budoucna
- bývají depresivní a mívají sebevražedné/sebedestruktivní sklony
- nemají flexibilní repertoár dovedností pro zvládnání zátěže
- mají sklon k vyhýbavosti
- cítí se slabí, bezmocní.

Motivem sebepoškození bývá nejčastěji:

- snaha zmírnit vnitřní napětí, snaha uniknout z nesnesitelné situace nebo neúnosného duševního stavu, snaha odstranit pocity viny, studu, dosažení pocitu očištění
- snaha získat pocit kontroly nad vlastním tělem a psychikou
- snaha dosáhnout pocitu uspokojení z tělesného prožitku bolesti nebo tepla krve
- tělesné vyjádření nevyslovitelných pocitů, vyjádření hněvu na sebe, např. za vlastní slabost nebo za nedostatek disciplíny
- odpoutání pozornosti od jiných problémů
- manifestace potřeb, demonstrace vlastní síly nebo dosažení péče a ochrany, získání pocitu bezpečí nebo jedinečnosti
- znovuprožití traumatu ve snaze o jeho zpracování
- dosažení poranění, která jsou viditelná a léčitelná na rozdíl od těch neviditelných duševních
- dosažení neatraktivnosti pro ostatní.

Postup při zjištění sebepoškozování:

Pokud pedagog zjistí příznaky sebepoškozování, situaci konzultuje s výchovným poradcem či metodikem prevence. V případě nutnosti je dále navázána spolupráce s rodiči žáka, pediatrem či psychopediatrem, eventuálně je osloven orgán sociálně právní ochrany dítěte. Pedagogický pracovník není terapeut!

V případě přímého rizika závažného ublížení či ohrožení života

1. Zaměstnanec školy bezodkladně zabrání žákovi v činnosti.
2. Vyžaduje-li to situace, poskytne první pomoc, ošetří žáka.
3. Zajistí odvod žáka do místnosti, kde žák zůstane po dobu, než si pro něj přijdou zákonní zástupci, případně lékařská služba.
4. Po tuto dobu zajistí nad žákem dohled.
5. Bezodkladně informuje vedení školy a zákonné zástupce. Vyžaduje-li to situace, přivolá lékařskou službu.
- V případě přímého rizika vážného zranění nebo smrti následkem sebepoškození, kontaktuje škola (ideálně ve spolupráci se zákonnými zástupci, event. i proti jejich vůli) psychiatrické oddělení či kliniku spádové nemocnice nebo centrální příjem nejbližší psychiatrické léčebny. V případě odmítnutí hospitalizace zákonnými zástupci, kontaktuje škola Policii ČR.
6. Škola má povinnost nahlásit případ ohrožení zdraví nebo života dítěte Orgánu sociálně-právní ochrany dětí.
7. Byl-li žák k sebepoškozujícímu chování naváděn nebo bylo-li sebepoškozování následkem jiného rizikového chování (syndrom CAN, šikana, kyberšikana atp.) kontaktuje škola Policii ČR a Orgán sociálně-právní ochrany dětí.
8. Pedagogický pracovník, vedení školy či metodik prevence zajistí schůzku se zákonnými zástupci žáka. Seznámí zákonné zástupce se vzniklou situací a motivuje je ke spolupráci se specialisty (Linka důvěry, Krizová centra, Pedagogickopsychologická poradna, psychiatrická a psychologická ambulance).
9. Škola systematicky a dlouhodobě spolupracuje se žákem, zákonnými zástupci a odborníky daného oboru. Věnuje se tématům zvládnání vlastních emocí, odhalování spouštěcích mechanismů, a zvláště pak strategiím zvládnání stresu a zátěžových situací.

Pokud žák není aktuálně ohrožen závažným sebezraněním (při podezření na sebepoškození)

1. Pedagogický pracovník informuje vedení školy a metodika prevence.
2. Žákovi je umožněno sdělit informace týkající se jeho situace pedagogickému pracovníkovi dle vlastního výběru. Ten se ve spolupráci s vedením školy a metodikem prevence snaží navázat s žákem osobní kontakt a podnítit ho k rozhovoru.
3. Pokud žák s rozhovorem souhlasí, pedagogický pracovník se snaží citlivým způsobem získat informace týkající se důvodných podezření a poučit žáka o možnostech pomoci (Linka důvěry, Krizové centrum).
4. Pokud se pedagogickému pracovníkovi nedaří rozhovor uskutečnit (žák je nedůvěřivý a rozhovor odmítá), může škola požádat o pomoc pedagogicko-psychologickou poradnu. Dítěti doporučí možnost využití Linky bezpečí a seznámí ho s možnostmi další pomoci.
5. Škola má povinnost nahlásit případ ohrožení zdraví nebo života dítěte Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to i tehdy, když se objeví podezření na trestný čin.
6. Byl-li žák k sebepoškozujícímu chování naváděn nebo mělo-li sebepoškození přímou spojitost s jiným rizikovým chováním (syndrom CAN, šikana, kyberšikana atp.) kontaktuje škola Policii ČR a Orgán sociálně-právní ochrany dětí.
7. Pedagogický pracovník, vedení školy či metodik prevence zajistí schůzku se zákonnými zástupci žáka. Seznámí zákonné zástupce se vzniklou situací a motivuje je ke spolupráci se specialisty (Linka důvěry, Krizová centra, Pedagogickopsychologická poradna, psychiatrická a psychologická ambulance).
8. Škola systematicky a dlouhodobě spolupracuje se žákem, zákonnými zástupci a odborníky daného oboru. Věnuje se tématům zvládnání vlastních emocí, odhalování spouštěcích mechanismů, a zvláště pak strategiím zvládnání stresu a zátěžových situací.

Rizikové sexuální chování

Rizikové sexuální chování může negativně ovlivňovat jedince, který se ho dopouští, a to jak v čase, kdy se odehrává, tak i v budoucnosti. Následně se může projevit ve vývoji psychiky (např. posun hodnot, posílení manipulativních schopností, oploštělost emocionality), v psychologicko-sexuologické oblasti (např. psychosexuální nezralost, preference patologických sexuálních aktivit, upřednostňování virtuálního erotického materiálu před

normálním lidským kontaktem, nejasná, resp. nevyhraněná sexuální orientace apod.), ve zdravotní (např. pohlavně přenosné nemoci včetně HIV/AIDS, narkomanie) a sociální oblasti (navazování neadekvátních sociálních vazeb, ztráta vztahů nebo nekvalitní vztahové vazby, problémy v rodině atd.)

Postup při řešení rizikového sexuálního chování:

1. Pedagogický pracovník provede rozhovor se žákem, snaží se zjistit co nejvíce informací o nastalé situaci. Nabídne žákovi možnosti pomoci.
2. Pedagogický pracovník informuje zákonné zástupce žáka o vzniklé situaci.
3. Škola zajistí schůzku se zákonnými zástupci, nabídne možnosti řešení nastalé situace, doporučí odbornou pomoc, případně zprostředkuje kontakt zákonných zástupců žáka se specializovaným pracovištěm nabízejícím psychologické, terapeutické a poradenské služby.
4. Sexuální násilí páchané na dítěti (zneužití k výrobě pornografie, pohlavní zneužití, znásilnění, týrání svěřené osoby) hlásí škola vždy bezodkladně Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Policii ČR.

Prevence vzniku problémových situací týkajících se žáků s PAS

Poruchy autistického spektra (dále jen „PAS“) jsou skupinou poruch, které se diagnostikují na základě projevů chování. Mezi ně patří mj. dětský autismus, atypický autismus, Rettův syndrom, Aspergerův syndrom a jiné pervazivní (nespecifikované) vývojové poruchy. Chování a jednání žáků s PAS ovlivňuje především odlišné vnímání, porozumění a sociální komunikaci.

PAS zahrnuje různou míru narušení v oblastech:

- sociální interakce a sociálního chování,
- verbální i neverbální komunikace,
- v oblasti představitosti a hry, omezených vzorců chování, zájmů nebo aktivit.

Specifika v chování žáků s PAS:

- různá míra rozvoje řeči,
- různé intelektové schopnosti,

- různý stupeň zájmu o sociální kontakt,
- stereotypní pohyby,
- zvláštní zájmy,
- přecitlivělost na různé podněty jako zvuky, světlo, barvy, pachy, doteky,
- omezená schopnost spontánně sdílet s ostatními dětmi radost a zájmy,
- rigidní a kompulzivní chování.

Četnost takového chování se **zvyšuje při nadměrné stresové zátěži žáka.**

Příčiny vzniku krizových situací a projevů rizikového chování:

- nepochopení současné potřeby žáka – nepohodlí, změna aktuálního zdravotního stavu, či jiných faktorů, které ovlivňují jeho aktuální naladění;
- řešení situace neadekvátním způsobem, neadekvátními verbálními projevy, vzdorovitým chováním, stereotypním chováním, agresí vůči ostatním spolužákům či dospělým, sebepoškozováním, výbušným chováním, vulgárním vyjadřováním apod.

Incidenty tohoto charakteru jsou projevem bezmoci, frustrace z nepochopení, přetížení atp. Projevy nesmí být důvodem jakékoliv formy trestání.

Postup školy pro prevenci vzniku problémových situací u žáků s PAS:

- Ředitel školy určí Pedagogického pracovníka, který bude odpovídat za spolupráci se školským poradenským zařízením, v jehož péči daný žák s PAS je (speciální pedagog, školní psycholog)

Pověřený Pedagogický pracovník

- Seznámí se s obecnými specifiky diagnózy PAS a zásadami pro předcházení rizikových projevů
- úzce spolupracuje s třídním učitelem žáka, asistentem pedagoga a ŠMP

Třídní učitel, případně jím pověřený asistent pedagoga

- úzce spolupracuje se zákonnými zástupci žáka
- pravidelně informuje zákonné zástupce žáka o průběhu vzdělávání
- neprodleně informuje zákonné zástupce žáka a pověřeného pracovníka školy o jakýchkoli změnách
- při práci s třídním kolektivem vždy zohledňuje věk žáků
- v případě potřeby a po dohodě se zák. zástupcem, spolupracuje s lékařskými specialisty, v jejichž péči žák s PAS je

Pravidla předcházení rizikovému chování:

- pravidlo přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti,
- pravidlo jasné a konkrétní motivace,
- pravidlo vyšší míry tolerance,
- pravidlo důslednosti v přístupu,
- vyšší míra vizuální podpory,
- nadstandardní řešení obtíží s pozorností,
- vyšší míra vysvětlování sociálně komunikačních pravidel a situací,
- vyšší míra pomoci v některých situacích, které vyžadují praktický úsudek,
- možnost odpočinku, relaxace.

Prevence nežádoucího chování, stresu, či afektu:

- nabídnout pití, připomenout jídlo, pamatovat na toaletu, potřebu odpočinku,
- nelpět na zastavení projevů nejsou-li sebepoškozující nebo nepoškozují-li okolí (postupně odezní),
- respektovat precitlivělosti žáka (zvuky, světlo, barvy, pachy, doteky...) a předvídat situace, kdy může s konkrétním podnětem přijít do styku,
- individuální přístup a přizpůsobení vzdělávacím potřebám jedince
- spolupracovat s odborníky z oblasti dětské psychiatrie a školskými poradenskými zařízeními, majícími zkušenosti s danou diagnózou
- zajištění odborné osvěty pro pedagogické i nepedagogické pracovníky školy, žáky a rodiče – ŘŠ

Postup při vzniku problémové situace žáka s PAS:

1. Při vzniku problémového chování, jako například výbuch vzteku, agresivní či sebedestruktivní chování je potřeba žáka především uklidnit.
2. Žák je odveden ze třídy do klidného a bezpečného prostředí, pokud spolupracuje, je k tomu ochotný a okolnosti to umožňují.
3. V případě, že chování žáka je natolik ohrožující, že není možné jeho převedení do jiného prostoru školy, vyučující zajistí spolupráci s určenými pedagogickými pracovníky školy dle pravidel nastavených v Krizovém plánu a zajistí bezpečné přesunutí žáků třídy do náhradních prostor. Učitel s ostatními žáky opouští třídu a odchází na místo stanovené v krizové scénáři.

4. Učitel zároveň přivolá pomoc alespoň jednoho dalšího dospělého, prostřednictvím mobilního telefonu, s pomocí žáků, případně dalších dospělých osob. Informuje je o vzniklé situaci.
5. Žák v afektu zůstává s pověřeným pedagogickým pracovníkem/pracovnicí v třídě. Probíhá zajištění bezpečí u žáka. Na žáka v akutním afektivním stavu může pedagogický pracovník nejprve zkusit hovořit klidným hlasem. Tzn. popisuje situaci, co se děje, vysvětluje, co dělá, co bude dělat. Pokud žák na slovní uklidňování reaguje, může se k němu dále přibližovat, přičemž stále hovoří klidným hlasem. Měl by si udržet bezpečnou vzdálenost, případně i mít před sebou ochrannou bariéru (např. školní lavici). Snaží se, aby se žák posadil (např. na zem, na židli, na koberec) a pokračuje v jeho zklidňování. Jakmile se žák uklidní, odvede jej do jiné místnosti, aby se mohli ostatní žáci vrátit zpět do třídy. V jiné místnosti pak pedagogický pracovník uplatňuje prvky motivace ke znovunavrácení žáka do učebního procesu.
6. V případě, že žák reaguje na oslovení negativně, pedagogický pracovník s ním dále nekomunikuje a nesnaží se jej uklidnit. Pokud afekt stále trvá, udržuje si učitel bezpečný odstup, hlídá, aby si žák neublížil, zajišťuje prostor (u oken, odstraní z žákova dosahu nebezpečné předměty, např. židle, nůžky) a čeká na pomoc dalšího dospělého. Pokud to situace a okolnosti umožňují (např. nebrání tomu fyzická kondice žáka), snaží se žákovi zabránit v destruktivním chování.
7. Odpovědný pracovník kontaktuje zákonné zástupce žáka, v případě potřeby Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvlášť závažných případech).

Pro případ výjimečných situací má škola vytvořen krizový plán. Krizový plán vypracovává škola individuálně pro žáka, kterému krizová situace hrozí z důvodu přidružených zdravotních komplikací, včetně žáků s PAS.

Psychická krize/duševní onemocnění žáka

Duševní zdraví zahrnuje emocionální, psychickou a sociální pohodu. Světová zdravotnická organizace ho definuje jako: „stav pohody (wellbeing), kdy každý jedinec realizuje svůj vlastní potenciál, dokáže se vyrovnat s běžnými životními stresy, dovede pracovat produktivně a užitečně a je schopen přispívat své komunitě.“

Hranice mezi duševním zdravím a nemocí není jasně dána. Přejít mezi stavem zdraví a nemocí nebývá skokový. Spíše se jedná o kontinuum, mezi jehož póly se v průběhu celého svého života pohybuje každý z nás a na kterém se, jak se postupně vzdalujeme duševnímu zdraví, prohlubuje naše neschopnost fungovat ve vnějším světě a zvládat běžné situace, zátěže či vztahy

Diagnostika

Stanovení samotné diagnózy duševního onemocnění u dětí a dospívajících je složitým procesem, který přísluší do rukou odborníka/odborníků (psychiatr, klinický psycholog, pediatr, neurolog). Navíc správné pojmenování (diagnóza) není v daný moment to nejdůležitější. Mnohem důležitější je zabývat se příznaky a hledáním účinné podpory.

Ukazatelem duševní nepohody a začínajícího rozvoje duševního onemocnění žáka může být:

- zvýšená nemocnost či úrazovost, nechutenství, nevolnosti při příchodu nebo odchodu ze školy,
- výrazné změny hmotnosti, nápadná únava a ospalost,
- sebepoškozování,
- pasivita a ztráta zájmu o dění ve škole,
- smutek,
- výrazné emoční rozpady, zejména v případě školního neúspěchu,
- strach ze známek a z reakce rodičů,
- projevy zvýšené agrese vůči okolí,
- zvýšený neklid a nepozornost,
- výrazné zhoršení prospěchu,
- samotářství a izolovanost dítěte vůči ostatním dětem (i během přestávek a ve školní družině),
- opakované neplnění povinností,
- záškoláctví, opakované pozdní příchody, nechut' jít do školy nebo naopak nechut' odcházet domů,
- vyhybavé chování vůči rodičům nebo jiné dospělé osobě, která dítě vyzvedává,

- výrazné změny v hodnotovém nebo spirituálním systému dítěte.

Varovné příznaky psychické krize

Specifické projevy v chování nebo prožívání mladých lidí, které stojí za pozornost v souvislosti s eskalací psychické krize (uvádíme je také v přehledu rizikových faktorů) jsou následující:

- nestálá nálada
- vysoká popudlivost, podrážděnost
- rigidní myšlení a neflexibilní vzorce zvládnání náročných situací
- neschopnost vnímat či chápat realitu
- tendence žít ve fantazijním světě
- představy o své významnosti střídající se s pocity méněcennosti
- úzkost-zvláště při náznaku mírné tělesné nemoci nebo drobného zklamání
- nejistota týkající se sexuální identity či orientace
- silné přesvědčení o svojí pravdě
- přehnané projevy nadřazenosti, odmítání anebo provokativního chování vůči spolužákům, učitelům či rodičům, které mohou maskovat silný pocit nejistoty a méněcennosti
- častý pocit rozčarování či nespravedlnosti

3. Úkolem pedagoga není dané potřeby diagnostikovat či léčit, jeho role spočívá

Postup v případě řešení psychické nepohody žáka:

1. Pedagog, který zaznamená u žáka psychickou nepohodu, krizi či počínající duševní onemocnění by měl být schopen sám či za podpory někoho z kolegů (třídní učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce) vést s žákem podpurný rozhovor, jehož cílem má být, vedle poskytnuté podpory ("nejsi na to sám/sama", "lze s tím něco dělat") domluva s žákem na dalším postupu, kontaktování zákonných zástupců.
2. Pedagog by měl být schopen poskytnout žákovi i jeho rodině základní informace k dané problematice a možnostem řešení situace.

dalším postupu podpořit.

6. Rodičům pedagog v případě potřeby doporučí kontaktování odborného pracoviště – pedagogicko-psychologické poradny, psychologické nebo psychiatrické ambulance.

7. Škola rodičům nabídne spolupráci. Pro žáka v psychické krizi či v době počínajícího

Jedná se o faktory, které zvyšují riziko sebevražděného jednání. Jejich přítomnost nemusí nutně vést k sebevražděnému chování, nicméně z hlediska prevence sebevražd je důležitá jejich znalost.

Na individuální úrovni se nejčastěji jedná o:

- předchozí pokus o sebevraždu či sebevražedné myšlenky
- zneužívání alkoholu či jiných návykových látek
- duševní onemocnění (zejména deprese či schizofrenie)
- chronická úzkost
- nízké sebehodnocení
- nízká schopnost regulovat emoce
- nedůvěra v sebe samého
- nízká schopnost zvládat zátěž
- impulzivita
- sebepoškozování
- neheterosexuální orientace (LGBTQ+)
- dlouhodobé tělesné onemocnění
- pocity izolace či nedostatku sociální podpory
- nápodoba v chování
- neúspěchy ve školním prostředí

Na úrovni rodiny, školy a vztahů:

- sebevražda v rodině (či blízkém vztahovém okolí)
- duševní onemocnění v rodině
- dysfunkční rodinné zázemí
- traumatické zkušenosti (např. zneužívání, týrání)
- konflikty ve vztazích, disharmonické vztahy či ztráty vztahů
- šikana

Na úrovni společnosti:

- dostupnost prostředků k provedení sebevraždy
- role médií (např. nevhodné reportování o sebevraždě)
- stigma (např. lidí s duševním onemocněním)
- diskriminace (např. menšin)
- nedávné sebevraždy v blízkém okolí (např. v obci, ve škole)

Varovné signály

Změny v chování:

- samotářství, vyhýbání se kamarádům či oblíbeným činnostem
- potíže se soustředěním
- zhoršený školní prospěch
- rizikové chování (např. užívání návykových látek)
- změna chuti k jídlu
- potíže se spánkem (např. polehávání či pospávání v hodinách)
- potíže ve vztazích
- zanedbávání svého vzhledu
- sebepoškozování
- zabývání se myšlenkami na sebevraždu či ukončení života
- vyhledávání informací o sebevraždě, shromažďování prostředků k vykonání sebevraždy (např. lano, léky)
- rozdávání osobních věcí

V prožívání:

- náhlé změny nálad
- dlouhodobý smutek, plačtivost
- zvýšená úzkostnost
- podrážděnost, výbuchy vzteku
- vyčerpanost, apatie, pasivita
- nízké sebehodnocení a sebedůvěra

V komunikaci:

- ne/ přímé vyjádření, že chce zemřít „Přál/a bych si být mrtvá. Nechci žít. Kéž bych se nikdy nenarodil/a.“
- vyjádření beznaděje „Nic nemá smysl. Můj život nemá smysl.“
- vyjádření toho, že je všem na obtíž „Kdybych tu nebyl/a, nikomu bych nechyběl/a.“
- psaní deníku či básní, ve kterých se objevuje téma smrti či sebevraždy
- loučení se s ostatními, dopisy na rozloučenou

Postup při řešení sebevražedného chování:

Úkolem pedagoga je rozpoznat žáka v ohrožení a přesunout jej v systému péče dále. Úkolem pedagoga není diagnostikovat žáka, poskytovat či nahrazovat odbornou péči.

Intervence pedagoga se dají rozdělit do 3 situací dle akutnosti sebevražedného jednání:

- mírné riziko – žák má myšlenky na sebevraždu
- střední až vysoké riziko – žák má sebevražedné tendence
- akutní riziko – žák se pokusil o sebevraždu na půdě školy

Mírné riziko

1. Navrhnout kroky pomoci ve škole (ŠPP) či mimo školu.
2. Informovat zákonné zástupce o vzniklé situaci a navrhnout další kroky.
3. Vytvořit zápis o jednání se žákem a zákonným zástupcem.
4. V případě potřeby si domluvit kontrolní setkání se žákem či zákonným zástupcem.

Střední až vysoké riziko

Ve chvíli, kdy má žák naplánovaný způsob, místo a datum sebevraždy, je ve vysokém riziku a v dané situaci je vhodné učinit následující kroky:

1. jeden pedagog zůstává s žákem a nenechává ho o samotě (ideální je, když je pedagog stejného pohlaví jako žák, aby s ním případně mohl i na toaletu)
2. vhodný je podpůrný empatický rozhovor
3. vysvětlit, že budou kontaktováni jeho zákonní zástupci
4. zavolat si na pomoc další dospělou osobu, která pomůže situaci řešit a která volá zákonným zástupcům a informuje je o situaci a domlouvá se na dalších krocích (včetně příjezdu do školy)
5. předat zákonným zástupcům kontakty na odbornou pomoc v kraji
6. rovnou se se zákonnými zástupci domluvit na další schůzce

Akutní riziko – pokus o sebevraždu

Jde o situace, kdy si žák ve škole patrně ublížil (např. pořezal se, spolykal prášky), chystá se k tomu, chystá či vyhrožuje, že si ublíží.

První dospělý, který žáka najde, by měl:

1. snažit se jednání zabránit, pokud lze, nebo poskytnout první pomoc
2. zůstat s žákem a nenechat ho o samotě
3. zavolat Rychlou záchrannou službu (155)
4. zavolat si na pomoc další dospělou osobu, která mu pomůže situaci řešit
5. zavolat zákonným zástupcům žáka a informovat je o situaci
6. Po situaci by měl pedagog vytvořit zápis o situaci a informovat ředitele školy, příp. ředitelem dalšího pověřeného pracovníka (ideálně někdo ze ŠPP).
7. Stejně tak má škola povinnost zaznamenat situaci do Knihy úrazů.

Úraz

Všichni pracovníci školy i žáci se chovají při pobytu ve škole tak, aby neohrozili zdraví své ani svých spolužáků a jiných osob. Každý úraz, poranění či nehodu, k níž dojde během vyučování, na chodbě či na hřišti, nebo ve školní družině, také úrazy, ke kterým došlo při společné činnosti žáků mimo školu, na školním výletě, škole v přírodě, lyžařském výcvikovém kurzu, je potřeba hlásit příslušnému pedagogickému pracovníkovi. Ten závažné situace hlásí na vedení školy.

Postup při úrazu učitele

Při lehkém úrazu:

- 1) ihned úraz nahlásit vedení školy
- 2) ošetření na ošetřovně
- 3) zápis úrazu do Knihy úrazů

Při vážném úrazu vedení školy zajistí první pomoc a přivolá záchrannou lékařskou službu.

Postup při úrazu žáka

Žák je povinen ihned nahlásit úraz přítomnému učiteli, případně třídnímu učiteli.

Při lehkém úrazu přítomný pedagogický pracovník (příp. pracovník školy):

- ošetří úraz,
- vyšetří příčiny úrazu (případné cizí zavinění),
- zapíše do knihy úrazů,
- podá informace zákonnému zástupci žáka,
- informuje vedení školy.

Při vážném úrazu přítomný pedagogický pracovník (příp. pracovník školy):

- ošetří úraz – poskytne první pomoc a přivolá záchrannou lékařskou službu,
- ihned informuje vedení školy a zákonné zástupce žáka,
- vyšetří příčiny úrazu, případné cizí zavinění,
- zapíše do knihy úrazů,
- pověřený pracovník zpracuje záznam o úrazu žáka.

Zasílání záznamu o úrazu žáka:

1x zákonný zástupce žáka

1x Česká školní inspekce

1x pojišťovna, u které je sjednáno pojištění odpovědnosti za úrazy

1x evidence školy

1x zřizovatel (pouze na jeho písemnou výzvu)

Program zpracoval/a:

Bc. Vendula Kolísková
vendula.koliskova@tgm-svitavy.cz

Razítko a podpis ŘŠ:

Mgr. Jiří Sehnal, DiS.
jiri.sehnal@tgm-svitavy.cz